

**T.C.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Tezli Yüksek
Lisans Programı**

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİNİN HAFİF DÜZEY ZİHİNSEL
ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN SOSYALLEŞME DÜZEYLERİNE
ETKİSİ**

Yücel ASLAN

**Danışman
Doç. Dr. Meriç ERASLAN**

Yüksek Lisans Tezi

Burdur, 2016

**T.C.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Tezli Yüksek
Lisans Programı**

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİNİN HAFİF DÜZEY ZİHİNSEL
ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN SOSYALLEŞME DÜZEYLERİNE
ETKİSİ**

Yücel ASLAN

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Meriç ERASLAN**

Yüksek Lisans Tezi

Burdur, 2016

 MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ	YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU
---	--------------------------------------

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından tarihinde tez savunma sınavı yapılan'ın konulu tez çalışması Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE :
(Tez Danışmanı)

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı her yerde erişime açılabilir.

25.08.2016

Yücel ASLAN

ÖZET

Beden Eğitimi ve Spor Dersinin Hafif Düzey Zihin Engelli Öğrencilerin Sosyalleşme Düzeylerine Etkisi

Yücel ASLAN

Yapılan bu araştırmada ebeveyn görüşlerine göre beden eğitimi ve spor dersinin hafif düzey zihin engelli öğrencilerin sosyalleşme düzeylerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ön-son test deney-kontrol gruplu araştırma modelinden yararlanılmıştır. Araştırmaya lise çağında bulunan hafif düzeyde zihinsel engelli çocuğa sahip olan toplam 26 ebeveyn ve çocukları katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler düzenli spor yapma ve yapmama durumlarına göre deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayrılmıştır. Deney grubunda düzenli olarak spor yapan öğrenciler yer alırken kontrol grubunda ise herhangi bir spor etkinliğine dâhil olmayan öğrenciler yer almıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal davranışları sergileme düzeylerinin belirlenmesinde Şahan (2007) tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS 22.0 veri analiz programında frekans analizi ile Wicoxon test kullanılmıştır. Frekans analizi ile araştırmaya katılan hafif düzey zihinsel engelli öğrencilerin yaş gruplarına ve öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre yüzdesel dağılımları değerlendirilmiş, Wilcoxon test ile deney ve kontrol grubunda bulunan hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin ön-son test sosyalleşme düzeylerine ilişkin veriler analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonunda ebeveyn görüşlerine göre deney grubunda bulunan hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin bazı sosyal davranışları sergileme düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı artış meydana geldiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna karşılık, ebeveyn görüşlerine göre kontrol grubunda bulunan öğrencilerin sosyal özelliklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir ($p<0.05$). Elde edilen bulgulara göre, lise çağında bulunan hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerde düzenli olarak spora katılımın sosyal gelişimi desteklediği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Beden eğitimi ve spor, hafif düzey zihinsel engellilik, sosyalleşme

ABSTRACT

The Influence of Physical Education and Sports Classes on the Socialization Level of Students with Mild Mental Disabilities.

Yücel ASLAN

In this research, the examination of the influence of Physical Education and Sports Classes on the socialization level of students with mild mental disabilities according to parents' views has been aimed to be analyzed. In the research the research model of pretest-posttest, experimentally-controlled group was used. A total of 26 parents and their high school children with mild mental disabilities took part in the research. The students that took part in the research were separated into two groups as experiment and control groups in terms of doing sport or not. In the experiment group the students who do sport regularly took part and in the control group the ones who do not do any sport took part. In defining the level of displaying social behaviors of the students that took part in the research the survey which was developed by Şahan (2007) was used. For the statistical analysis of research data frequency analysis in data analysis program SPSS 22.0 and Wilcoxon test was used. The percentage distribution of educable mentally disabled students that took part in the research according to their age groups and class levels was evaluated through frequency analysis, the data related to pretest-posttest socializing levels of educable mentally disabled students who were in experiment and control groups was analyzed through Wilcoxon test.

At the end of the research, according to parents' views a statistically meaningful increase has been detected in the level of displaying some social behaviors of mildly mentally disabled students who took part in the experiment group ($p < 0.05$). On the other hand, according to parents' views in the social features of the students that took part in the control group any kind of a statistically meaningful difference hasn't been detected ($p < 0.05$). According to the data obtained, it can be said that the mildly mentally disabled high school students' regularly taking part in sports supports the social development.

KeyWords: Physicaleducationandsport, mildmentaldiasbility, socialization

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca bana her türlü desteği sağlayan danışman hocam Doç. Dr. Meriç ERASLAN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana yol gösteren ve akademik anlamda kendimi geliştirmemi sağlayan Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nin tüm öğretim üyelerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Manevi desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen eşim Dilek, oğlum Yusuf Bilge ve kızım İkra Nur ASLAN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Yücel ASLAN

Ağustos, 2016

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR	vi
TABLolar DİZİNİ.....	vii
BÖLÜM I.....	1
Giriş	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Problem Cümlesi	2
1.3. Alt Problemler	3
1.4. Araştırmanın Önemi.....	3
1.5. Araştırmanın Amacı	3
1.6. Varsayımlar	3
1.7. Sınırlılıklar.....	4
BÖLÜM II.....	5
Kavramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar.....	5
2.1. Spor Kavramı.....	5
2.1.1. Beden Eğitimi ve Sporun Faydaları	6
2.1.1.1. Beden Eğitimi ve Sporun Sosyal Açıdan Faydaları.....	7
2.1.1.2. Beden Eğitimi ve Sporun Psikolojik Açıdan Faydaları.....	8
2.1.1.3. Beden Eğitimi ve Sporun Fiziksel Açıdan Faydaları.....	9
2.1.1.4. Beden Eğitimi ve Sporun Genel Sağlık Açısından Faydaları.....	9
2.2. Sosyalleşme Kavramı	11
2.3. Beden Eğitimi ve Sporun Sosyalleşmeyle İlişkisi.....	11
2.4. Engellilik Kavramı	12
2.4.1. Engelliliğe Neden Olan Faktörler.....	14
2.4.2. Engellilik Türleri.....	15
2.4.2.1. Ortopedik (Bedensel) Engelliler.....	15

2.4.2.2. İşitme Engelliler.....	16
2.4.2.3. Görme Engelliler.....	19
2.4.2.4. Zihinsel Engelliler.....	20
2.4.3. Hafif Düzey Zihin Engellilerde Beden Eğitimi ve Sporun Yararları ...	27
2.5. İlgili Araştırmalar	30
BÖLÜM III	34
Yöntem	34
3.1. Araştırmanın Modeli.....	34
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	34
3.3. Verilerin Toplanması	35
3.4. İstatistiksel Analiz	36
BÖLÜM IV.....	37
Bulgular ve Yorum	37
BÖLÜM V.....	53
5.1. Sonuçlar	53
5.2. Öneriler.....	58
KAYNAKLAR	59
EKLER.....	69
Ek-1: Veri Toplama Anketi.....	70
Ek-2: İzin Belgeleri.....	72
ÖZGEÇMİŞ.....	74

SİMGELER VE KISALTMALAR

%	Yüzde Değeri
DB	Desibel
F	Frekans
N	Kişi Sayısı
P	Anlamlılık Düzeyi
SPSS	StatisticalPackageForSocialSciences
SS	Standart Sapma
VB	Ve Benzeri
X	Ortalama
Z	Wilcoxon Skoru

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo Sayfa

Tablo 1. Beden Eğitimi ve Sporun Fayda Sağladığı Alanlar	6
Tablo 2. İşitme Kaybının Derecesine Göre İşitme Engelinin Sınıflandırılması	17
Tablo 3. Zihinsel Engellilerin Eğitim Özellikleri	22
Tablo 4. Araştırmaya Katılan Hafif Düzey Zihinsel Engelli Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları	34
Tablo 5. Araştırmaya Katılan Hafif Düzey Zihinsel Engelli Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıf Düzeyine Göre Dağılımları	35
Tablo 6. Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum olabildiğince kalabalıktan uzak kalmayı tercih eder” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	37
Tablo 7. Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum daha çok bireysel sporlarda başarılı olur” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	37
Tablo 8. Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum spor alanında bir şey yapmaya karar verirse başkalarının düşüncelerinden etkilenmez” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	38
Tablo 9. Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum her yaş grubunda, cinsiyette ve gelir seviyesinde insanlarla spor yapmaktan hoşlanır” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	38
Tablo 10. Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum spor aktivitelerinde başkalarını memnun etmek için kendine ters düşen davranışlar yapmaz” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	38
Tablo 11. Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum için spor aktivitelerinde başkaları tarafından beğenilip sevilme önemli değildir” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	39
Tablo 12. Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğumu spor aktivitelerinde daha kolay tanıyabilirler” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	39
Tablo 13. Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğumun hayatındaki en büyük zevklerden birisi, tanımadığı insanlarla spor yapmaktır” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	39
Tablo 14. Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum takım sporlarının yapıldığı spor faaliyetlerinde kendini yalnız hisseder” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	40
Tablo 15. Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum duygularını spor faaliyetleri boyunca kontrol altında tutmaktan hoşlanmaz” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları..	40

Tablo 16.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum takım olarak yapılan spor aktivitelerinde grup lideri olur” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	41
Tablo 17.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum takım sporlarında takımı yönlendirmede başarılıdır” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	41
Tablo 18.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum spor yaparken, kendi kendisiyle barışık olur” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	42
Tablo 19.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum spor aktivitelerinde tartışmaktan ziyade çözmeyi tercih eder” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	43
Tablo 20.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum spor aktivitelerinin organize edilmesinde katkıda bulunur” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	43
Tablo 21.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum her türlü spor aktivitelerine katılmaktan hoşlanır” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	44
Tablo 22.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum diğer insanlar onu reddedecek olsa dahi haklarını savunur ve doğruyu söyler” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	44
Tablo 23.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum takım sporlarıyla ilgili faaliyetleri tercih eder” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	44
Tablo 24.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum açısından spor, takımlar arası sosyal bütünleşmeyi sağlar” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	45
Tablo 25.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum spor aktivitelerinde kendini daha özgür ifade eder” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	45
Tablo 26.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum açısından spor ve spor aktiviteleri, toplumsal bütünleşmeyi sağlar” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	46
Tablo 27.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum spor aktivitelerinde kurallara uymayan davranışları hoşgörü ile karşılayabilir ” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	46
Tablo 28.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum bir grubun üyesi olmaktansa kendine özgü bir değer yapısına sahip birey olmayı tercih eder” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları	47
Tablo 29.Ebeveyn görüşlerine göre “Spor çocuğumun insanlar arası ilişkilerine olumlu katkı sağladı” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	47
Tablo 30.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum her türlü spor faaliyetine ve spora kolayca uyum sağlar” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	48
Tablo 31.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum spor faaliyetlerinde başkaları ile kolay iletişim kurar” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	48

Tablo 32.Ebeveyn görüşlerine göre “Spor eğitimi çocuğumun topluma faydalı birey olmasında önemli rol oynar” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	48
Tablo 33.Ebeveyn görüşlerine göre “Spor, çocuğumun bireysel yeteneklerini keşfetmesine katkı sağladı” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	49
Tablo 34.Ebeveyn görüşlerine göre “Spor, çocuğumun insanlara karşı olumlu duygular geliştirmesini sağladı” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları...	49
Tablo 35.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğumun sevdiği insanlardan ayrı kalması zordur” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	49
Tablo 36.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum boş zamanlarını diğer insanlarla birlikte geçirmekten hoşlanır” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	50
Tablo 37.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum arkadaşlarıyla birlikte spor yapmaktan hoşlanır” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	51
Tablo 38.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğumun ilgilendiği spor dalını seçmesinde ailesinin ve çevresinin etkisi belirleyicidir” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	51
Tablo 39.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum diğer insanlara yardım etmeyi, onların çocuğuma yardım etmesinden daha çok tercih eder” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	51
Tablo 40.Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum bireysel hareketlerden ziyade diğer insanlarla hoş zaman geçirecek aktiviteler yapmayı tercih eder” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları.....	52

BÖLÜM I

Giriş

Dünyanın birçok yerinde hafif düzey zihin engelli birey yaşamakta olup, engellilerin 3/2'sinin gelişmekte olan ülkelerde yaşadıkları belirtilmektedir. Engellilerin sayısal oranlarının yüksek olması ile toplumun sosyal yapısı, sosyal davranışları, sosyal tutumları ve sosyal organizasyonu arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Türkiye'de yaklaşık olarak 8-8,5 milyon engelli birey olduğu tahmin edilmektedir. Engelli bireylerin yaşadıkları aileleri ile birlikte toplam sayılarının 25 milyona yakın olduğu belirtilmektedir. Türkiye'de yaşayan engellilerin yaklaşık olarak 2 milyonu aktif olarak iş ve meslek yaşamına dâhil edilmiş bireylerden oluşmaktadır (Yetim, 2014; Bekci, 2012).

Spor kavramı oldukça geniş kapsamlı bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda spor etkinlikleri birçok bilim dalını ilgilendiren, toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik olmak üzere birçok kavram ile yakın ilişkisi olan bir olgudur. Gelecekte toplumsal sorumluluklarının bilincinde olan yetişkinler yetiştirilmesinde, kişiler arası ilişkilerde başarılı olan bireyler ortaya çıkmasında küçük yaşlarda spora yönelmenin büyük bir önemi bulunmaktadır (Yazarer ve diğerleri, 2004).

Sosyalleşme süreci insan yaşamı boyunca devam etmekte olup, sosyalleşme süreci aile, okul, arkadaş çevresi ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla desteklenmektedir. Söz konusu sosyalleşme araçları içerisine son yıllarda yeni sosyalleşme araçları dâhil olmuştur. Bu sosyalleşme araçlarından birisi de spordur. Spor etkinlikleri toplumsal yaşamın bir parçası olmanın yanında, insanların gelişimsel özelliklerini doğrudan etkileyen, insanlara dürüstlük, barış, sevgi ve özgüven gibi değerleri aşıl原因 bir olgudur. Spor etkinlikleri aynı zamanda insanların toplumla iç içe olduğu ve toplumsal ilişkilere girdiği bir yapıya sahiptir. Bu yönleri ile spor olgusu sosyalleşme aracı olarak değerlendirilmektedir (Akçalar, 2007).

Son yıllarda insanların engelli bireylere yönelik tutumlarında ve bakış açılarında önemli gelişmeler meydana gelmiş, toplumun %10-14 gibi ciddi bir bölümünü oluşturan engellilerin her türlü aktiviteye katılmaları için gerekli koşullar oluşmuştur. Hafif düzey zihin engelli bireylerin katıldıkları aktiviteler içerisinde spor etkinlikleri de yer almaktadır (Akdura, 2007). Spor etkinlikleri bireyin dinamik bir sosyal çevrede katıldığı etkinliklerdir. Bu nedenle beden eğitimi ve sporun sosyalleşme üzerinde

önemli bir rolü bulunmaktadır. Hafif düzey zihin engelli bireylerde de beden eğitimi ve spor dersine katılımın birçok engelin aşılmasına ve sosyalleşme sürecine katkı sağladığı (Ölmez, 2010), saldırganlık dürtülerinin azalmasına ve öfke kontrolünün sağlanmasına destek olduğu belirtilmektedir (Sonuç, 2012).

Hafif düzey zihin engellilerde beden eğitimi ve spor derslerine katılımın birçok faydasının bulunması engellilere yönelik spor etkinliklerinin artmasına ve organizasyonların kurulmasına zemin hazırlamıştır. Hafif düzey zihin engelli bireylerin profesyonel düzeyde elde ettikleri başarıların artmasına paralel olarak Türkiye’de de engellilere yönelik spor örgütlenmesi hız kazanmıştır. Bu doğrultuda 2000 yılından sonra Türkiye Özürlüler Federasyonu, Zihinsel Engelliler Spor Federasyonu, Görme Engelliler Spor Federasyonu, Bedensel Engelliler Spor Federasyonu ve İşitme Engelliler Spor Federasyonu kurulmuştur (Taşkın, 2014).

1.1. Problem Durumu

Literatürde spor etkinliklerine katılımın engelli bireyler üzerindeki faydalarının ele alındığı birçok araştırma bulunmaktadır. Yapılan araştırmaların büyük bir bölümünde engelli bireylerde spora katılımın fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan gelişime katkı sağladığı bulunmuştur. Buna karşılık hafif düzey zihinsel engelli bireylerin sosyal gelişimlerinin desteklenmesinde beden eğitimi ve sporun faydaları üzerine yapılan araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle beden eğitimi ve spor derslerine katılan hafif düzey zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinin bu konudaki görüşlerinin ele alındığı araştırmaların yetersiz olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda ebeveyn görüşlerine göre hafif düzey zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun yararlarının ele alındığı bir araştırma yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Ebeveyn görüşlerine göre beden eğitimi ve spor dersinin hafif düzey zihinsel engelli öğrencilerin sosyalleşme düzeylerine etkisi var mıdır?

1.3. Alt Problemler

1. Ebeveyn görüşlerine göre spor etkinliklerine katılan (deney grubu) hafif düzey zihinsel engelli öğrencilerin ön-son test sosyal davranışları sergileme düzeyleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?
2. Ebeveyn görüşlerine göre herhangi bir spor etkinliğine katılmayan (kontrol grubu) hafif düzey zihinsel engelli öğrencilerin ön-son test sosyal davranışları sergileme düzeyleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?

1.4.Araştırmanın Önemi

Literatürde hafif düzey zihinsel engelli çocukların sosyal gelişimleri üzerinde beden eğitimi ve spor derslerine katılımın faydalarının ele alındığı araştırmalar sınırlıdır. Bunun yanında yapılan araştırmalarda ebeveyn görüşlerine yeterince yer verilmediği görülmektedir. Bu kapsamda yapılan bu araştırmanın literatür açısından önemli bir kaynak teşkil edeceği düşünülmüştür.

1.5.Araştırmanın Amacı

Yapılan bu araştırmada ebeveyn görüşlerine göre beden eğitimi ve spor dersinin hafif düzey zihin engelli öğrencilerin sosyalleşme düzeylerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.6.Varsayımlar

- 1.Araştırmaya katılan ebeveynlerin kendilerine yöneltilen ankette yer alan sorulara içten, samimi ve doğru yanıtlar verdikleri var sayılmıştır.
- 2.Araştırmada kullanılan veri toplama anketinin araştırmanın alt problemlerini test etme konusunda yeterli olduğu var sayılmıştır.
- 3.Araştırmaya katılan ebeveyn sayısının güvenilir araştırma bulguları elde etmeye yetecek sayıda olduğu var sayılmıştır.

1.7.Sınırlılıklar

1.Yapılan bu araştırma hafif zihinsel engelli çocuğa sahip olan 26 ebeveyn ile sınırlandırılmıştır.

2. Yapılan bu araştırma deney ve kontrol grubunda bulunan ebeveynlerin uygulanan veri toplama anketine verdikleri yanıtlar ile sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM II

Kavramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

2.1. Spor Kavramı

Literatürde spor kavramına ilişkin birçok tanım yapılmıştır. Spor kavramına ilişkin olarak yapılan tanımlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

İnsanların vazgeçemeyecekleri toplumsal bir olgu haline gelen spor kavramına ilişkin olarak (Bayraktar ve Sunay, 2007), literatürde çeşitli tanımlar yapıldığı görülmektedir. Spor ile ilgili yapılan tanımlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

Spor “insanların yarışmak, mücadele etmek, eğlenceli vakit geçirmek ve sağlıklı yaşam alışkanlıkları edinebilmek için belirli kurallar ve amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilen hareketler bütünüdür” (Ramazanoğlu, Karahüseyinoğlu, Demirel, Ramazanoğlu ve Altungül, 2005).

Spor “insan vücudunun yaptığı hareketlerin planlı, programlı ve düzenli olarak uygulanmasıdır” (Çetin, 2014).

Spor “kişinin fiziksel, ruhsal ve toplumsal davranışlarını yönlendiren bir araçtır”. Bu nedenle spor etkinliklerine katılım topluma faydalı bireyler yetişmesinde büyük bir öneme sahiptir (Akçalar, 2007).

Spor “bedenin hem yapısal hem de fonksiyonel özelliklerinin geliştirilmesi, eklem ve kas kontrolünün sistemli bir biçimde gelişimini sağlayan, bedensel gücü en verimli şekilde kullanmayı, dolayısıyla düzenli bir biçimde hareket etmeyi öğreten etkinlikler bütünüdür” (Ceylan, 2008)

Spor etkinlikleri ekonomik, toplumsal ve kültürel açıdan önemli bir olgudur. Spor etkinlikleri temelde iki grupta ele alınmaktadır. Bunlar; müsabakalara yönelik aktiviteler ile beden eğitimi faaliyetleridir. Spor etkinlikleri insanların sağlıklarını koruyan ve geliştiren, bunu yaparken de rekabet ortamı oluşturan bir olgudur. Beden eğitimi ise, kişinin fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için daha önceden programlanmış egzersiz, oyun ve temel hareket becerilerinden oluşan aktiviteler bütünüdür (Yetim, 2014).

2.1.1. Beden Eğitimi ve Sporun Faydaları

Beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılım, insanların birçok gelişim alanını desteklemektedir (İlhan, 2008). Beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılım; vücudun fiziksel, fizyolojik, psikolojik ve metabolik yapısı üzerinde birçok olumlu etkiye sahiptir (Yetim, 2014). Beden eğitimi ve sporun fayda sağladığı alanlar Tablo 1'de sunulmuştur (Mengütay, 2005).

Tablo 1.
Beden Eğitimi Ve Sporun Fayda Sağladığı Alanlar

Başlıca fiziksel faydalar	Kardiyovasküler dayanıklılığın geliştirilmesi, vücut yağ oranının azalması, kassal dayanıklılık ve kuvvetin geliştirilmesi, esnekliğin geliştirilmesi, diğer fiziksel faydalar
Fiziksel sağlıkla ilişkili faydalar	Kuvvetli kalp atışı, düşük kalp atımı, kan basıncının düşmesi, düşük özgül ağırlığa sahip lipit oranının azalması, periferik dolaşım sisteminin gelişmesi, kalp krizi riskinde azalma, kanın oksijen taşıma kapasitesinde artış, çalışma veriminin artması, kas ve eklem sakatlığı yaşama riskinin azalması, yorgunluğa karşı direnç gösterme, fiziksel görünümün gelişmesi, sportif performansın geliştirilmesi, sırt ağrılarının azalması, ömrün uzaması, ağır çalışmalardan sonra hızlı toparlanma, osteoporoz veya kansere yakalanma riskine azalma,
Başlıca zihinsel sağlık faydaları	Başarılı deneyimler için görüş, zihinsel tansiyonun azalması, sosyal açıdan başka insanlarla etkileşim sağlama, Depresyondan kurtulma, stres semptomlarının azalması, boş zamanları değerlendirme davranışı gelişmesi, hayat kalitesinin gelişmesi, strese neden olan unsurlardan kurtulma, kişisel öğelerin ve yeteneklerin farkında olma, kişisel öğe ve yetenekleri geliştirme, iyi olabilme duygusunu geliştirme
Zihinsel sağlıkla ilişkili faydalar	

Tablo 1. incelendiği zaman, beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılımın sağlık açısından birçok faydası olduğu görülmektedir. Literatürde spor etkinliklerine küçük yaşlarda katılımın da birçok gelişim alanında ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarında anlamlı gelişmeler meydana geldiği belirtilmektedir. Beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılımın genel faydaları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çocukluk ve adolesan dönemde spora katılım mental, fiziksel ve sosyal açıdan önemli bir olgudur. Çocukluk döneminde düzenli spor yapma

alışkanlığı kazanılması ilerleyen yıllarda daha sağlıklı kemik, kas ve eklem gelişimine katkı sağlamaktadır.

- Çocukluk döneminde spora katılım vücut ağırlığının kontrol altına alınmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle çocukluk çağında vücut yağ oranının azaltılması ve obezitenin önlenmesinde spora katılımın koruyucu bir rolü bulunmaktadır.
- Çocuklarda spora katılım kalp ve akciğer fonksiyonlarının daha sağlıklı gelişmesine katkı sağlamaktadır.
- Küçük yaşlarda spora katılım plazma insülin konsantrasyonunda azalmaya ve glikoz toleransında artışa katkı sağlamaktadır.
- Puberte öncesi dönemde spora katılım kemik mineral yoğunluğunun gelişimine katkı sağlamaktadır.
- Spor etkinliklerine katılım çocuklarda hareket becerilerinin gelişimine, kaygı ve depresyon düzeyinde azalmaya katkı sağlamaktadır.
- Küçük yaşlarda spora katılım kendini anlatma, kendine güven geliştirmekte, sosyal iletişim, dayanışma ve centilmenlik ruhunu geliştirmekte, zihinsel yorgunluk ve gerginliğin azalmasına katkı sağlamaktadır.
- Küçük yaşlarda spor etkinliklerine yönelen çocuklarda ilerleyen yaşlarda sigara ve alkol kullanımı gibi zararlı alışkanlıklar ile saldırgan davranışlar sergileme daha az görülürken, sağlıklı beslenme alışkanlıklarında anlamlı düzeyde gelişme olmaktadır.
- Fiziksel olarak aktif olan çocukların akademik başarı düzeyleri artmakta, takım çalışması ve sosyal ilişkilere önem verme düzeyleri gelişmektedir.
- Küçük yaşlarda spora katılım büyüme hormonunun sentezini arttırmakta, bu vasıta ile boy uzamasına katkı sağlamaktadır.
- Çocuklarda spora katılım ömür boyu fiziksel aktivite alışkanlığı kazanılmasına katkı sağlamaktadır (Müniroğlu, Özkan, Köklü, Alemdaroğlu ve Eyüboğlu, 2009).

2.1.1.1. *Beden eğitimi ve sporun sosyal açıdan faydaları.*

Beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılım, insanlara diğer insanlara ve oyun kurallarına saygı duymayı öğretirken, kazanmayı ve başarısızlığı kabullenmeyi, hoşgörülü olmayı ve işbirliği içinde çalışmayı öğretmektedir (Şahan, 2007). Küçük ve

Koç (2004) tarafından yapılan araştırmada insanlarda beden eğitimi ve spora katılımın sağladığı psiko-sosyal faydalar şu şekilde sıralanmıştır:

- Takım sporları ile ilgilenmek insanların başkaları ile işbirliği içinde çalışma duygularının gelişmesine katkıda bulunur.
- Spor etkinliklerine katılım insanların karakterlerinin şekillenmesini sağlar.
- Bireysel spor dalları ile ilgilenmek insanların kişisel disiplin algılarını geliştirir.
- Uygulanan tehlikeli antrenmanlar bireyin cesaretini geliştirir.
- Spor etkinlikleri insanların erkekçe mücadele etme duygularının gelişmesini sağlar.
- Özellikle beden eğitimi derslerinde uygulanan hareketler serbestlik içerdiği için öğretmen-öğrenci ilişkilerinin gelişmesine, bu yolla öğrencilerin sosyal gelişiminin desteklenmesine katkıda bulunur.
- Fiziksel temasın ön planda olduğu spor dalları başta olmak üzere spor etkinlikleri insanların iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağlar.
- Spor etkinliklerine katılım insanlarda var olan saldırganlık dürtülerinin doğal yollarla boşaltılmasını sağlayarak sosyal gelişimi destekler (Küçük ve Koç, 2004).

Dünyanın gelişmiş ülkelerinde spor etkinlikleri önemli birer toplumsallaşma aracı olarak değerlendirilmektedir. Çünkü spor etkinlikleri bireye sabırlı ve enerjik olmayı, sosyal gruplar ve toplum ile bütünleşmeyi öğretmektedir. Bunun yanında spor etkinlikleri toplumlar arası ilişkilerin daha ahlaki olmasına zemin hazırlamaktadır. Sporun toplumsal açıdan diğer önemli bir fonksiyonu insanların birlikte hareket etmelerine katkı sağlamasıdır. Spor etkinliklerine katılan insanlar zaman içerisinde başka insanlar ile ortak duygular paylaşarak hareket etmektedir. Böylece spor etkinlikleri tek başına insanların toplumsal açıdan yalnızlık yaşamalarını ortadan kaldırmaktadır (Çavdar, 2011).

2.1.1.2. Beden eğitimi ve sporun psikolojik açıdan faydaları.

Beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılım insanların sevinç, heyecan ve üzüntü gibi duygular yaşamalarına neden olduğu için kendine güven duygusunun gelişimine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında spor etkinlikleri insanların dikkat etme, düşünceyi bir noktada toplayabilme ve problem çözme becerilerini geliştirirken,

hayal gücünü kullanma ve pratik zekânın gelişimine katkı sağlamaktadır (Şahan, 2007).

Spor ve egzersiz etkinlikleri depresyon ve kaygı bozukluğu gibi psikolojik problemlerin tedavi süreçlerinde sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Toplu halde gerçekleştirilen spor etkinlikleri fiziksel ve fizyolojik hareketsizliği azaltarak, toplumsal uzaklaşma ve eve kapanma gibi problemleri en aza indirerek depresyon tedavisine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle farklı yaş gruplarında bulunan ağır psikolojik hastalıklar dışında özellikle depresyon problemi olan bireylerde egzersiz ve spor etkinlikleri sıklıkla tavsiye edilmektedir (Koruç ve Bayar, 2004).

2.1.1.3. Beden eğitimi ve sporun fiziksel açıdan faydaları.

Beden eğitimi ve spora katılımın fiziksel gelişim üzerinde olumlu etkileri bulunmakta olup, spor etkinliklerine katılan ve katılmayan insanların fiziksel özellikleri arasındaki farklılıklar kolayca ayırt edilebilmektedir (Açak, 2006). Büyüme ve gelişmenin hızlı olduğu çocukluk yıllarında spor etkinliklerine katılmak fiziksel açıdan büyüme ve gelişmeye katkıda bulunmaktadır (Öztürk, 2010). Yapılan araştırmalarda küçük yaşlarda fiziksel gelişimin önemli bir göstergesi olan kemik sağlığının korunmasında ve geliştirilmesinde sporun önemli bir rolü olduğu tespit edilmiştir (Ameri, Dehkoda ve Hemayattalab, 2012; Michalopoulou ve diğerleri, 2013).

Fiziksel açıdan büyüme ve gelişmenin desteklenmesine katkı sağlayan spor aktiviteleri orta ve ileri yaş döneminde ortaya çıkan bazı fiziksel rahatsızlıkların önlenmesinde, söz konusu fiziksel rahatsızlıkların olumsuz etkilerinin en aza indirilmesinde de büyük bir öneme sahiptir. Örneğin orta ve ileri yaş döneminde özellikle kadınlarda ortaya çıkan ve halk arasında kemik erimesi olarak bilinen osteoporozun önlenmesinde, osteoporoz hastası olan bireylerde ise kemik mineral yoğunluğunun artırılmasında spora katılımın faydalı olduğu belirtilmektedir (Sritara ve diğerleri, 2015; Palombaro ve diğerleri, 2013; Shedd ve diğerleri, 2007).

Spor etkinliklerine katılım fiziksel performans ögesi olarak değerlendirilen kuvvet, sürat, dayanıklılık ve diğer motorsal özelliklerin gelişimine katkı sağlamaktadır (Ölmez, 2010).

2.1.1.4. *Beden eğitimi ve sporun genel sağlık açısından faydaları.*

İnsanların beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılmamaları, diğer bir ifade ile hareketsiz bir yaşam tarzına sahip olmaları çeşitli sağlık sorunları ile karşılaşmalarına neden olurken, düzenli olarak spor ve fiziksel aktivite çalışmalarına katılmak hem birçok sağlık sorununun oluşmasını engellemekte hem de sağlıklı ilişkili yaşam kalitesinin artmasına katkı sağlamaktadır (Menteş, Menteş ve Karacabey, 2011; Soyuer ve Soyuer, 2008). Ölmez'e (2010) göre, spor etkinliklerine katılım vücudun sağlıklı olmasına ve hastalıklarla mücadele etmede önemli bir role sahiptir.

İnsan sağlığını tehdit eden birçok rahatsızlığın önlenmesi veya mevcut sağlık problemlerinin ortaya çıkardığı olumsuz etkilerin en aza indirilmesinde spora katılım önemli bir role sahiptir. Söz gelimi, son yıllarda dünya genelinde ciddi bir artış görülen obezite oluşumunun önlenmesinde fiziksel aktivite ve spora katılımın koruyucu bir rolü bulunmaktadır (Menteş ve diğerleri, 2011). Literatürde yer alan araştırma bulguları da düzenli olarak spor etkinliklerine katılımın vücut yağ oranını azalttığını, buna paralel olarak obeziteye karşı koruyucu bir önlem olduğunu ortaya koymaktadır (Kokino ve diğerleri, 2004; Akbulut ve diğerleri, 2007).

Sporun genel sağlık üzerine faydalarından birisi de bazı metabolik hastalıklara yakalanma olasılığını azaltmasıdır. Literatürde yer alan araştırma bulguları son yıllarda özellikle orta ve iler yaş grubunda bulunan bireylerde ortaya çıkan hipertansiyon, diyabet, kalp ve damar hastalıklarının önlenmesinde spora katılımın koruyucu bir role sahip olduğunu göstermektedir (Gökdemir ve diğerleri, 2007; Gökhan ve diğerleri, 2011; Yeşil ve Altıok, 2012). Diyabetin önlenmesinde sporun koruyucu bir role sahip olmasının temelinde bedensel etkinliklerin kan glikoz oranını dengelemesi yatmaktadır (Sigal ve diğerleri, 2007). Spora katılımın kan basıncını düşürmesi ise hipertansiyon oluşumunu önlemede etkili olmaktadır (Tsai ve diğerleri, 2002). Spora katılımın kalp sağlığının korunması ve kalp hastalıklarına yakalanma olasılığının azaltılmasında da önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir. Sedarer bireylerle kıyaslandığı zaman düzenli spor yapan bireylerde koroner kalp hastalıklarının gelişme olasılığı 1,5-2,4 kat daha düşüktür (Özer, 2006).

2.2. Sosyalleşme Kavramı

İnsanlar dünyaya biyolojik bir organizma olarak gelirken, zaman içerisinde sosyalleşme vasıtasıyla toplumla bütünleşirler. Sosyalleşme vasıtası ile toplumla bütünleşmiş olan birey içinde bulunduğu toplumla birlikte yaşamayı öğrenmektedir. Bu açıdan bakıldığı zaman sosyalleşme insanların hayatında önemli bir yere sahiptir. Toplumun devamlılığının sağlanması açısından da sosyalleşme önemli bir olgudur. Sosyalleşme bireyin toplumu, toplumun da bireyi etkilemesi ile gerçekleşmektedir (Akçalar, 2007). Sosyalleşme süreci hem sosyal hem de bireysel açıdan farklı anlamlar taşımaktadır. Sosyal açıdan ele alındığı zaman sosyalleşme, örgütlenmiş bir yapı içerisinde bireyin sosyal normları kazanma sürecidir. Bireysel açıdan ele alındığı zaman sosyalleşme, bireyin kişilik ve benlik kazanma süreci olarak değerlendirilmektedir (Ölmez, 2010).

İnsanların sosyalleşme düzeyleri üzerinde önemli rol oynayan unsurların başında içinde yaşadığı toplumun norm, inanç ve değerleri gelmektedir. Bu kapsamda sosyalleşme aynı zamanda toplumla bütünleşme veya toplumdaki ayrışma olarak değerlendirilmektedir. Çocuklar bir yandan kimlik kazanırken bir yandan da kişi olarak ayrışmak durumundadır. Bunun yanında çocuk zamanla yaşadığı toplumun kültürel özellikleri ile bütünleşmektedir. Bir bireyin sağlıklı bir biçimde söz konusu unsurlar içerisinde bütünleşmesi ve ayrışması için sağlıklı bir yetişme ortamına sahip olması oldukça önemlidir (Akçalar, 2007).

2.3. Beden Eğitimi ve Spor ile Sosyalleşme İlişkisi

Sosyalleşme aileden başlayan, okul ve arkadaş ortamının etkisi ile şekillenen bir olgudur. Son zamanlarda sosyalleşme üzerinde kitle iletişim araçlarının da rolünün arttığı görülmektedir. Sosyalleşme sürecinde bireyin beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılması sosyalleşme sürecinin sağlıklı bir seyir izlemesine katkı sağlamaktadır. Spor etkinlikleri insanların her yönden gelişimlerini etkilerken, sosyal açıdan da gelişimin desteklenmesine katkı sağladığı için toplum açısından önemli bir olgudur. Spor etkinlikleri aynı zamanda tüm toplumlarda popülerlik kazanmıştır. Bazı insanlar yarışmak, bazı insanlar ise eğlenmek amacıyla spor etkinliklerine yönelmektedir (Akçalar, 2007). İnsanların içinde yaşadıkları toplum canlılığı, hareketliliği ve dinamizmi içinde barındıran, insanların belirli sosyal ilişkiler içinde olduğu bir yapıya sahiptir. Spor etkinlikleri insanların toplum içindeki ilişkilerinde

önemli bir yere sahiptir. Özellikle sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde etkili bir role sahip olan spor etkinliklerinin sosyalleşmeye katkı sağlaması beklenen bir sonuçtur (Ölmez, 2010).

Toplum içerisinde sosyal bir varlık olarak yaşama zorunluluğu olan insanoğlu, sosyal yaşamını kolaylaştıracak bazı sözlü ve yazılı kurallara sahiptir. Bu noktada insanların sosyal yaşamları yasama ve yargı tarafından oluşturulan yazılı kurallar ile örf, adet ve din gibi sözlü kurallarla çevrilidir. Söz konusu yazılı ve sözlü unsurlar sosyal yaşamın dinamiklerini oluşturmaktadır. İnsanların özellikle sözlü sosyalleşme dinamiklerinin gelişmesinde eğitim kadar beden eğitimi ve spor derslerine katılımın da önemi giderek artmaktadır (Demirdağ, 2010).

2.4. Engellilik Kavramı

Engellilik, tarihi insanlığın ortaya çıktığı dönemlere kadar uzanan eski bir kavramdır. Tarihsel süreç içerisinde toplumların engellilere yönelik bakış açıları ve tutumları sürekli değişmiş, bu durum engellilere yönelik olarak sunulan eğitim ve sağlık hizmetlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Tarih boyunca insanların engellilere yönelik yaklaşımları kültürel farklılıklara göre de değişiklik göstermiştir. Bilim ve teknoloji alanında meydana gelen değişimlere paralel olarak engelli bireylere yönelik yaklaşımların olumlu hale geldiği belirtilmektedir (Öztürk, 2011).

13.08.1998 tarih ve 23432 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren tanıma göre engelli birey “Doğuştan veya herhangi bir kaza/travma sonucunda altı aydan uzun bir süre sağlık bozukluğu oluşan, buna paralel olarak zihinsel, bedensel, duygusal, ruhsal ve sosyal yeteneklerinin %40’ından fazlasını kaybeden birey” şeklinde tanımlanmıştır (Terzi, 2011). Genetik yaklaşımla ele alındığı zaman engellilik “biyolojik bir hastalı” olarak değerlendirilmektedir (Demirbilek, 2013).

Engellilik ile ilgili üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Söz konusu yaklaşımlar engellilik tanımının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından oluşturulan bu yaklaşıma göre engelliliğe yönelik olarak üç tanım ortaya atılmıştır. Bunlar; yetersizlik/bozukluk, özürülük ve engellilik tanımlarıdır. Yetersizlik/bozukluk; sağlık açısından fizyolojik, psikolojik, anatomik, fiziksel veya fonksiyonel yapıdaki eksiklikleri ya da anormallikleri ifade etmektedir. Burada sözü edilen bozukluk ya da yetersizlikler bazen kalıcı bazen de geçici olabilmektedir.

Özürlülük; herhangi bir işlevsel bozukluk nedeniyle bir aktiviteyi normal kabul edilen sınırlar çerçevesinde gerçekleştirememesi durumudur. Engellilik ise herhangi bir özür veya yetersizliğe bağlı olarak kişinin sahip olduğu rolleri yerine getirememesi durumudur (Yetim, 2014).

Engelli bireyler sahip oldukları özelliklere göre farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. En basit tanımı ile engelli birey “yaşadığı çevreye uyum sağlama problemi yaşayan kişi” olarak tanımlanmaktadır (Doğan ve Çitil, 2011). Daha geniş kapsamlı bir tanım yapıldığı zaman engelli bireyi “bazı faktörlere bağlı olarak doğuştan gelen ya da doğumdan sonra ortaya çıkan, ruhsal, fiziksel, zihinsel ve sosyal fonksiyonlarında kayıp meydana gelen, sahip olduğu fonksiyonel kayıplar nedeniyle günlük ihtiyaçlarını karşılamada ve toplum hayatına uyum sağlamada problem yaşayan, bunun yanında tedavi, özel eğitim ve rehabilitasyona gereksinim duyan kişi” engelli olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2011). Engelli bireyleri tanımlamak için geçmiş yıllarda sakat veya özürlü gibi kavramlar da sıklıkla kullanılmıştır. Ancak söz konusu kavramlar içerdikleri bazı olumsuz anlamlar içerdiği için günümüzde sıklıkla kullanılmamaktadır (Güler, 2005).

Özsoy, Özyürek ve Eripek'e (2002) göre, insanların hayatları boyunca cinsiyet, yaş, kültürel ve sosyal farklılıklar ekseninde yerine getirmek zorunda oldukları bazı rolleri bulunmaktadır. İnsanların sahip oldukları yetersizlikler nedeniyle rollerini yerine getirememesi durumlarına “engel” denir. Burada yapılan engel tanımı değerlendirildiği zaman, insanların sahip oldukları yetersizliklerin belirli bir süre sonra engelle dönüştüğü anlaşılmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde toplumların engellilere yönelik farklı yaklaşımlar geliştirdikleri bilinmektedir (Demirbilek, 2013). Engelli bireylerin sahip oldukları yaşam kaliteleri engel türüne ve yaşanılan toplumun sahip olduğu kültürel farklılıklara göre değişiklik göstermektedir. Bunun yanında ülkelerin sahip oldukları sağlık, eğitim, insan hakları ve hukuk alanındaki gelişmişlik düzeyleri engellilerin yaşam kaliteleri üzerinde önemli birer belirleyici olmaktadır. Söz konusu unsurlar engelli bireylere verilen toplumsal değer düzeyini de etkilemektedir. Toplum içerisinde normal gelişim gösteren bireylerin engellilere yönelik bakış açıları ve algıları da toplumun çağdaşlaşma düzeyini göstermektedir (İlhan ve Esentürk, 2014).

Engelli bireylerde fiziksel fonksiyonlardaki bozukluk ve bozukluklara bağılı olarak ortaya çıkan hareketsizlik durumu bireyi toplum içerisindeki diğeri bireylerden farklı kılan en temel özelliğdir. Engellilerin sahip oldukları bu farklılık yaşanan ayrımcılığın da temel nedenidir. Çünkü her türlü ayrımcılığın temelinde başkalarından farklı olma durumu yatmaktadır. Fiziksel yetersizliklerden kaynaklı olarak engellilerin birçok toplumsal fonksiyonu yerine getirememeleri zamanla toplumdan uzaklaşmalarına zemin hazırlamaktadır. Toplumsal desteğın düşük olması, engellilerin toplumdan dışlanması ve engellilere yönelik olumsuz tutumlar benimsenmesi engellilerin toplumda eşit bireyler olarak algılanmalarını olumsuz yönde etkilemektedir (Yetim, 2014).

2.4.1. Engelliliğe Neden Olan Faktörler

Engelliliğe neden olan birçok faktör bulunmakta olup, söz konusu faktörler doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası faktörler olarak üç gruba ayrılmaktadır (Cumurcu, Karlıdağ ve Almış, 2012; Doğan ve Çitil, 2011; Çağlayan, 2014). Literatürde engelliliğe neden olan doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrasında ortaya çıkan unsurlar şu şekilde sıralanmıştır;

Doğum öncesi nedenler:Gebeliğın ilk üç ayı içerisinde anne adayının geçirdiği ateşli hastalıklar, viral ve bakteriyel enfeksiyonlar, travma ve kazalar, bazı metabolik hastalıklar doğacak bebeğın engelli olma riskini arttırmaktadır. Bunun yanında anne adayının bilinçsiz ilaç kullanması, alkol, sigara veya uyuşturucu kullanımı, radyoaktif ışınlarla maruz kalmak, doğum kanalının dar olması, kan uyuşmazlıkları, kromozom bozuklukları, genetik sorunlar ve akraba evliliği gibi unsurlar da bebeğın engelli doğma olasılığın arttırmaktadır (Cumurcu ve diğeri, 2012; Özbey, 2006).

Doğum esnasında ortaya çıkan sorunlar:Doğumun erken veya geç gerçekleşmesi, riskli ve zor doğum, kordon dolanması, doğum sırasında meydana gelen travmalar (bebeği düşürme vb), doktor hataları, bebeğın oksijensiz kalması, doğum yapılan ortamın gerekli hijyen kurallarına uygun olmaması ve doğumda kullanılan ekipmanların sağlıksız ya da bozuk olması gibi olumsuzluklar engelliliğe zemin hazırlamaktadır (Özbey, 2006; Güven, 2003; Alyanak, 2007).

Doğum sonrası nedenler:Doğum sonrasında bebeklerin kızamıkçık, çocuk felci, kalp hastalıkları, difteri, menenjit, suçiçeği ve boğmaca gibi hastalıklar geçirmesi, yetersiz ve dengesiz beslenme, çocuğın kundaklanması, bebeğın sağlıksız ve gürültülü

ortamda yetiştirilmesi gibi olumsuzluklar engelliliğe neden olmaktadır (Cumurcu ve diğerleri, 2012). Öztürk (2011) engelliliğe neden olan unsurları beslenme, kazalar, hastalıklar, sakıncalı çevre ortamında yetiştirme, eğitimsizlik, gelenek ve görenekler şeklinde sıralamıştır.

Özel eğitime gereksinim duyan engelli bireylerin dünya genelinde yaygınlık oranların ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre engelli bireylerin oranı gelişmiş ülkelerde %10, gelişmekte olan ülkelerde ise %13 düzeyindedir. Özel eğitime muhtaç olan zihinsel engelli bireylerin oranının %1-3 düzeyinde olduğu rapor edilmiştir. Türkiye'de Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından hazırlanan raporda nüfusun %12-14'ünün herhangi bir engel grubunda bulunan bireylerden oluştuğu belirtilmiştir (Özbey, 2006).

2.4.2. Engellilik Türleri

İnsanların birbirinden farklı bedensel, sosyal, zihinsel ve ruhsal özelliklere sahiptirler. İnsanların sahip oldukları söz konusu bireysel farklılıklar tüm gelişim alanlarını olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. İnsanların sahip oldukları bireysel farklılıklar sahip olunan yetersizlikler üzerinde de önemli bir belirleyici olmaktadır. İnsanların gelişim dönemlerinde yaşadıkları sorunlar ve sahip olunan yetersizliklerin boyutu arttıkça toplumsal rolleri yerine getirme düzeyleri de aynı doğrultuda azalmaktadır. İnsanların sahip oldukları bozukluk ve yetersizlikler tıbbi veya eğitsel açıdan bazı sınıflara ayrılmaktadır (İlhan ve Esentürk, 2014). Engellilik genel olarak konuşma, görme, işitme ve ortopedik sorunlardan zihinsel engelliliğe kadar geniş bir yelpaze içerisinde sınıflandırılmaktadır (Demirbilek, 2013).

2.4.2.1. Ortopedik (bedensel) engelliler.

Ortopedik engelli bireyler herhangi bir bedensel aktiviteyi normal kabul edilen sınırlar içinde gerçekleştiremeyen, diğer bir ifade ile hareketleri kısıtlı veya yetersiz düzeyde gerçekleştiren bireylerdir (Akçalar, 2007). Diğer bir tanıma göre bedensel engellilik "bireyin fiziksel yapı ve fonksiyonlarında bozukluk meydana gelmesi, buna paralel olarak bedensel yeteneklerinin kısıtlanması" şeklinde tanımlanmıştır. Bedensel engellilik doğum öncesinde meydana gelebileceği gibi bazen doğum esnasında yaşanan problemlerden bazen de doğumdan sonra ortaya çıkan travma ve hastalıklardan kaynaklanmaktadır. Bedensel engelli bireylerin normal gelişim

gösteren bireylere kıyasla bazı gereksinimlerini karşılama konusunda problemler yaşadıkları bilinmektedir (Cumurcu ve diğerleri, 2012). Bedensel engellilerin sahip oldukları bazı özellikler ve sergiledikleri davranışlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Devinimsel koordinasyonları sınırlı olup, genellikle bağımsız hareket etme becerileri de düşüktür.
- Genellikle pasif kalma eğilimindedirler ve hareket etmekten çekinirler.
- Genellikle yorgunluktan şikâyet etme eğilimindedirler.
- Sıklıkla denge bozuklukları görülür.
- Normal gelişim gösteren akranlarına kıyasla daha farklı bir yürüyüş tarzları vardır.
- Hareket aktivitelerini gerçekleştirirken denge problemi yaşarlar.
- Bacak, kol ve eklem ağrılarından şikâyet etme eğilimindedirler (Milli Eğitim Bakanlığı, 2010).

Bedensel engelli bireylerin kas ve iskelet sistemlerinde hareket kısıtlılığına neden olan yetersizlik ve fonksiyonel bozukluklar görülmektedir. Kol, el, parmak veya omurgasında eksiklik, kısalık, fazlalık ve yokluk bulunan, hareket kısıtlılığı yaşayan, fiziksel açıdan şekil bozukluğuna sahip, kassal güçsüzlük yaşayan, kemik hastalığı olan, felçli, serebralpalsili ve spinabifidalı bireyler bedensel engelli kabul edilmektedir (Öztürk, 2011). Bedensel engelliliğin temelinde kas-iskelet sistemi, kardiyovasküler sistem, sinir sistemi, solunum ve endokrin sistem hastalıkları ve bozuklukları yatmaktadır. Bunun yanında bazen zihinsel engellilerin sahip oldukları bilişsel eksiklik ve bozukluklar da bedensel engel oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bu kapsamda bedensel engel birçok unsurdan etkilenen ve ortaya farklı biçimlerde çıkabilen bir engellilik durumu olarak değerlendirilmektedir (İnal, 2011).

2.4.2.2. İşitme engelliler.

Doğumdan sonraki süreçte bebeklerin bilgileri almaları ve alınan bilgileri işlemeleri işitme duyusu sayesinde gerçekleşmektedir. Bebekler doğumdan sonra birkaç hafta içerisinde ebeveynlerin seslerini algılamaya başlamaktadırlar. Yine aynı dönemde bebekler kendi çıkardıkları sesleri duyma ve yavaş sesleri dinleme becerisine sahiptirler. Böylece bebekler işitme yolu sayesinde çevreleri ile etkileşim kurmaya başlamaktadırlar. Bebekler duydukları sesler ile çevrelerini anlamlandırma yoluna

gitmektedirler. İşitme kaybı durumunda ise söz konusu çevre etkileşiminde bazı problemler meydana gelmektedir (Özgür, 2008).

Tek veya her iki kulağında kısmi ya da tam işitme kaybı bulunan bireyler ile işitme cihazı kullanan bireyler işitme engelli olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2011). Özel Eğitim Hizmetleri Yönergesi'ne göre işitme engelli birey "işitme duyarlılığını tamamıyla veya kısmen kaybetmiş olan, bu nedenle konuşma edinmede, konuşma kullanmakta sorun yaşayan ve özel eğitime gereksinim duyar birey" şeklinde tanımlanmıştır. İşitme engelli bireylerin sahip olunan işitme kaybı derecesine göre bazı sınıflandırmalara dâhil edildikleri bilinmektedir (Avcıoğlu, 2010). İşitme kaybının derecesine göre işitme engelli bireylerin sınıflandırılması Tablo 2'de sunulmuştur (Işık, 2013).

Tablo 2.
İşitme Kaybının Derecesine Göre İşitme Engelinin Sınıflandırılması

Desibel (dB) Düzeyi	İşitme Düzeyi	İşitme Problemi
16-25 dB	Çok hafif (minimal) düzeyde işitme kaybı	Bazı sesleri (yaprak hışırtısı vb.) ayırt etme güçlüğü
26-40 dB	Hafif düzey işitme kaybı	Fısıltıları duyamama, bazı konuşmaları duyma güçlüğü
41-55 dB	Orta düzey işitme kaybı	Karşılıklı konuşmaları anlama güçlüğü
56-70 Db	Orta ileri düzey işitme kaybı	İşitme cihazı olmadan konuşmaları anlama güçlüğü
71-90 dB	İleri düzey işitme kaybı	Çevredeki şiddetli sesler dışındaki konuşma seslerini duyamama
91 Db üstü	Çok ileri derecede işitme kaybı	Konuşma seslerini duymama, sadece yüksek şiddetteki sesleri duyma

Tablo 2'de görüldüğü gibi insanların çevreden gelen sesleri algılamalarında, seslerin tanımlanmasında ve akustik frekans sinyallerinin ayarlanmasında işitme duyuları büyük bir öneme sahiptir. İşitme duyusu dışarıdan gelen seslerin algılanmasının yanında vücudun hareket halindeyken dengesinin sağlanmasından da sorumludur. Hareket halinde iken vücudun dengesini sağlayan vestibüler sistemin merkezinde kulak bulunmaktadır. Vestibüler sistem beyin, görme duyusu ve kaslar ile koordineli bir biçimde çalışarak vücudun dengesini sağlamaktadır. Bu nedenle işitme duyusunda meydana gelecek hasarlar kişinin yürürken bile dengesini kaybetmesine neden olmaktadır. İşitme engelinin doğuştan ortaya çıktığı kişilerde söz konusu denge problemlerine daha sık rastlanmaktadır (Kurt, 2007). İşitme engellilerin

özellikle küçük yaşlarda sergiledikleri bazı davranışlar ve sahip oldukları temel özellikler aşağıda belirtilmiştir.

- Konuşurken belirli sesleri değiştirerek veya düşürerek söyleme eğilimindedirler.
- Konuşurken bazı sesleri yanlış söyleme veya sözleri atlama eğilimindedirler.
- Karşısındaki insanlara istek ve düşüncelerini anlatabilmek için çok fazla jest ve mimik kullanırlar.
- Dışarıdan bir ses geldiği zaman sesin hangi yönden geldiğini tam olarak kestiremezler.
- Fiziksel hareket becerileri sergilerken denge kaybı yaşadıkları görülür.
- Konuşmalarında bazen bağırma, bazen fısıldama, bazen de tek düzelik söz konusudur.
- Çevrelerinde sessizlik olduğu zaman genellikle sessizliğe duyarsız kalmaktadırlar.
- Sınıf içerisinde meydana gelen ses değişimlerinin fazla farkında olmazlar.
- Başkaları ile konuşurken karşısındaki kişilerin sözcükleri tekrarlamalarını isterler.
- Sesleri daha iyi işitebilmek için kafalarını sesin geldiği yöne çevirme veya konuşana doğru eğilme davranışı sergilerler.
- Konuşmaları akıcı ve düzgün değildir.
- Genellikle kendilerine verilen talimatları yanlış anlama eğilimindedirler.
- Konuşulanları daha iyi anlamak için ses kaynağına yakın yerde dururlar. Örneğin; televizyon izlerken televizyona yakın bir yere otururlar.
- Sıklıkla kulaç çınlaması veya kulak ağrısından şikâyet ederler (Milli Eğitim Bakanlığı, 2010).

İnsanlar arasındaki iletişimin sağlanmasında işitme yetisi önemli bir yere sahip olduğu için işitme engelinin erken teşhis ve tedavisi işitme engelli birey açısından önemli bir husustur (Akay, 2011). İşitme engelinde kişinin sahip olduğu işitme kaybının düzeyi ve türü kaybın ortaya çıktığı yaşa, zihinsel gelişim düzeyine ve yaşanılan çevreye göre farklılık göstermektedir. İşitme engelinde erken tanı bireyin gelişimi açısından oldukça önemlidir. İşitmenin test edilmesinde kullanılan yöntemler bireyin yaşına göre farklılık göstermektedir. İşitme engelli bireylere iletişim becerileri kazandırılmasında işaret dili, sözel iletişim metodu, tüm iletişim yöntemi, iki dil ve iki kültür yaklaşımı ile iletişim modeli kullanılmaktadır. İşitme engellilerin iletişim

becerilerinin geliştirilmesinde söz konusu yöntemlerden hangisinin daha etkili olduğu hala tartışılmaktadır (Avcioğlu, 2010).

İşitme engeli doğumdan önce ortaya çıkabileceği gibi doğumdan sonra çeşitli unsurlara bağlı olarak da meydana gelebilmektedir. Yeni doğan bebeklerde viralenfeksiyona yakalanma durumu işitme kaybı oluşumuna neden olmaktadır (Pitaro ve diğerleri, 2016). İlerleyen yaşlarda, özellikle yaşlılık dönemlerinde doku ve hücre dejenerasyonuna, bunun yanında bilişsel yapıdaki kayıplara bağlı olarak işitme engeli ortaya çıkabilmektedir (Martini ve diğerleri, 2014; Wayne ve Johnsrude, 2015).

2.4.2.3. Görme engelliler.

Bazen tel bazen de çift gözünde kısmen veya tamamen görme kaybı yaşayan bireyler görme engelli olarak tanımlanmaktadır. Görme engelinin yanında görmek için göz protezi kullananlar, renk körü olan veya gece körlüğü yaşayan bireyler de görme engelli olarak kabul edilmektedir (Öztürk, 2011). Görme engeli dünya genelinde 280 milyonun üzerinde bireyde görülmektedir (Hallemans ve diğerleri, 2011). Görme engellilerin sergiledikleri temel davranışlar ve sahip oldukları genel özellikler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Konuşurken jest ve mimikleri az kullanma veya hiç kullanmama eğilimindedirler.
- Genellikle dokunarak öğrenme eğilimindedirler. Bu nedenle öğretilecek kavramların özel materyaller vasıtasıyla öğretilmesine gereksinim vardır.
- Tek başlarına hareket etme becerileri kısıtlıdır.
- Görme kaybından kaynaklanan eksiklik ve gereksinimlerini diğer duyu organlarını kullanarak telafi etme yoluna giderler.
- Okuma mesafeleri kısa olup herhangi bir iş için ellerine aldıkları materyalleri gözlerine yakın tutma eğilimindedirler.
- Nesnelere ellerini kullanarak tanıma eğilimindedirler.
- Aynı noktaya uzun süre bakma eğilimindedirler.
- İnce motor beceri gerektiren manipulatif hareketleri uygulamada zorluk yaşarlar.
- Renkleri ayırt etme konusunda sorun yaşarlar.

- Hareket halinde olan bir cisim veya nesneyi gözleri ile takip etme konusunda sorun yaşarlar.
- Ders esnasında tahtada yer alan yazıları defterine geçirmek için tahtadan ziyade arkadaşlarının defterine bakarlar.
- Sıklıkla düşme, sağa sola amaçsızca uzanma ve eşyalara çarpma davranışları gözlenir.
- Genellikle gözlerinde sulanma görülmekle beraber, gözlerini kısarak bakma veya gözlerini kaşıma eğilimleri vardır.
- Uzak mesafede duran kişi ve nesnelere ayırt etmede zorluk yaşarlar.
- Parmaklarını gözüne bastırma, elini göze yakın mesafeden sağa ve sola sallama gibi tikler görülür (Milli Eğitim Bakanlığı, 2010).
- Normal gelişim gösteren akranlarına kıyasla temel motorik özellikleri daha az gelişmiştir (Halleman ve diğerleri, 2011; Wagner ve diğerleri, 2013).
- Görme engelli bireylerde görülen söz konusu problemler yaşam kalitelerinin düşmesine neden olmaktadır (Güler, 2005).

Görme engeline neden olan unsurların başında yapısal bozukluklar, kortikal yetersizlikler ve kırılma hataları gelmektedir. Görme duyusunun işleyişinde rol oynayan üç temel unsur bulunmaktadır. Bunlar; optik sinir, göz ve beyin yapılarıdır. Görme duyusunun sağlıklı bir biçimde çalışabilmesi için söz konusu üç yapının hatasız çalışması gerekmektedir. Görme sistemini oluşturan unsurlarda meydana gelebilecek herhangi bir bozukluk görme duyusunun kaybına zemin hazırlamaktadır. Görme kaybına neden olan unsurların başında genetik unsurlar gelmekte olup, genetik unsurlar görme engeline neden olan doğum öncesi faktörler olarak adlandırılmaktadır. Doğumdan sonra meydana gelen görme kaybının temelinde genellikle yaşanan kaza ve travmalar yatmaktadır (Gürsel, 2010). Bunun yanında erken doğum ya da düşük doğum ağırlığına sahip bebeklerde görme engeli riskinin normal doğum ağırlığına sahip bebeklerden daha yüksek olduğu rapor edilmiştir (Pai ve diğerleri, 2011).

Görme engelli bireyler halk arasında "kör" olarak tanımlanmakta olup, kör kavramı tüm görme engellileri kapsayan bir tanım değildir. Çünkü görme engelli bireylerde sahip oldukları görme kaybına göre gruplara ayrılmaktadır. Görme engellilerin sınıflandırılmasında hem yasal hem de eğitsel sınıflandırma kullanılmaktadır. Yasal olarak yapılan sınıflandırmada bireyin sahip olduğu uzağı görme keskinliği ve görme alanının değerlendirilmesi esas alınmaktadır. Eğitsel tanılama da ise bireyin

başlarını çevirmeden ve gözlerini oynatmadan sahip olduğu görme alanı dikkate alınmaktadır (Özgür, 2008).

2.4.2.4. Zihinsel engelliler.

Zihinsel engellilik üzerinde birçok farklı tanımlama yapılmış engel türüdür. Zihinsel engellilik üzerine birçok farklı tanım yapılmasının temelinde zihinsel engelin birçok farklı bilim alanını ilgilendirmesi yatmaktadır. Zihinsel engellilik üzerine yapılan tanımlar biyolojik ve tıbbi kriterler göz önünde bulundurularak yapılmaktadır (Temür, 2007). Zihinsel engellilik ile ilgili olarak yapılan en genel tanımlama “gelişim sürecinde ortaya çıkan, uyumsuz davranışlarda gözlenen problemler ile karakterize olan, genellikle zekâ fonksiyonlarının normalin altında olması” şeklinde yapılmıştır (Polat, 2009). Diğer bir tanıma göre zihinsel engellilik “çeşitli düzeylerde zihinsel yetersizlik bulunması” şeklinde tanımlanmıştır. Zekâ geriliği olan bireyler ile downsendromlu bireyler zihinsel engelli olarak değerlendirilmektedir (Öztürk, 2011).

Bazen doğum öncesi, bazen de doğum sonrası nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan, erken ya da geç farkına varılan zihinsel engellilik (Aydın, 2003; Çağlayan, 2014), genellikle 18 yaşından önce ortaya çıkmaktadır (Özbey, 2006). Zihinsel engellilerde zihinsel yeteneklerin eksik veya yetersiz gelişmesi söz konusudur (Şahin, 2011). Bu durum, zihinsel engellilerin toplumsal açıdan uyum sorunu yaşamalarına neden olmaktadır (Crawford, 2011; İlhan ve Esentürk, 2014). Zihinsel engellilerin sahip oldukları üç temel özellik bulunmaktadır. Bunlar;

- Zihinsel engelli bireylerin genel zekâ işlevleri belirgin bir biçimde ortalamanın altındadır.
- Zihinsel engel genellikle 16 yaşından önce ortaya çıkmaktadır.
- Yaşadığı toplum içerisinde kendi yaş grubunda bulunan bireylerle kıyaslandığı zaman sorumluluk, toplumsal beceriler kurma, kendi kendine yeterlik algıları ve günlük yaşam becerileri daha geridedir (Demirdağ, 2010).

Zihinsel engellilik gelişimsel yetersizliğin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak zihinsel yetersizlik ile gelişimsel yetersizlik kavramları aynı anlama gelmemektedir. Gelişimsel yetersizlik kavramı zihinsel engelliğin ötesinde daha geniş bir kavramdır ve diğer gelişim problemlerini de içine almaktadır (Eripek, 2009). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan tanımlamada zihinsel engelli bireyler “zihinsel fonksiyonlar bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren,

zihinsel fonksiyonları itibariyle kavramsa, pratik ve sosyal uyum alanlarında sınırlılıkları olan, bunun yanında özel eğitime gereksinim duyan birey” şeklinde tanımlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2010). Zihinsel engelli bireylerde görülen uyum sorunları sadece zihinsel ve akademik uyum ile sınırlı değildir. Genel olarak zihinsel engelli bireylerin özbakım, iletişim, ev yaşamı, güvenlik, sağlık, boş zamanları değerlendirme, sosyal beceriler ve sahip olunan temel haklardan yararlanma gibi birçok alanda uyum sorunları yaşadıkları belirtilmektedir. Bu kapsamda zihinsel engelli bireylerde zihinsel uyum problemlerine farklı alanlardan en az bir problem veya yetersizliğin de eşlik ettiği söylenebilir (Tekinarslan, 2010).

Tarihsel süreç içerisinde tanılanma ve gruplandırılma noktasında çeşitli sorunlar ortaya çıkan zihinsel engelli bireyler (Kaya, 2015), eğitim alanında uygulanan bazı testler ile çeşitli gruplara ayrılmaktadır. Zihinsel engellilerin gruplandırılmasında zekâ bölümü puanları kullanılmaktadır. Zekâ bölümü puanı 0-24 arası olan bireyler ağır zihinsel engelli, 25-44 zekâ puanına sahip bireyler öğretilebilir zihinsel engelli ve 45-74 zekâ bölümü puanına sahip olan bireyler eğitilebilir zihinsel engelli birey olarak gruplandırılmaktadır (Özgür, 2008). Zekâ puanlarına göre zihinsel engellilerin eğitim kademeleri Tablo 3.'de sunulmuştur (Kayrak, 2014).

Tablo 3.
Zihinsel Engellilerin Eğitim Özellikleri

Zekâ Bölümü Puanları	Zekâ Düzeyi	Gidebileceği Eğitim Kurumu
90-110	Normal zekâ	Normal eğitim sınıfı
70-89	Sınır zekâ (ağır öğrenebilen)	Normal eğitim sınıfı
50-69	Hafif zihinsel öğrenme yetersizliği	Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi, kaynaştırma eğitimi
35-49	Orta düzey zihinsel öğrenme yetersizliği	Özel eğitim okulları, kaynaştırma sınıfları, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi
20-34	Ağır düzey zihinsel öğrenme yetersizliği	Özel eğitim ve rehabilitasyon okulları veya kurumları
0-19	Çok ağır düzey zihinsel engelli	Evde bakım veya klinik bakım

Tablo 3'te görüldüğü gibi eğitilebilir zihinsel engellilerin zihinsel, sosyal ve fiziksel özellikleri genellikle normal gelişen akranlarına kıyasla daha yavaş gelişmektedir. Eğitilebilir zihinsel engellilerin gelişimlerinin normal gelişen akranlarından daha yavaş olduğu 5-6 yaş dolaylarında fark edilmektedir. Öğretilebilir zihinsel engelliler ile kıyaslandığı zaman eğitilebilir zihinsel engellilerin birçok gelişim alanında daha iyi performans gösterdikleri bilinmektedir. Eğitilebilir zihinsel engellilerin sosyal ve

akademik becerileri ile özbakım ve iletişim becerileri normal gelişen çocukların düzeyine ulaşabilmektedir. Bu durum, eğitilebilir zihinsel engelli çocukları normal bir yaşam sürmelerine katkı sağlamaktadır. Hatta eğitilebilir zihinsel engelliler hayatın her alanında normal gelişen bireyler gibi davranıp, evlenip aile de kurabilmektedirler. Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar eğitim hayatlarında normal gelişim sınıfı ve kaynaştırma sınıflarında eğitim görmektedirler (Özbey, 2006).

Ağır zihinsel engelli bireyler literatürde bağımlı bireyler olarak da değerlendirilmektedir. Ağır zihinsel engellilerin büyük bir bölümü hayatlarını yatağa bağlı geçirmektedirler. Bağımlı bireylerin iletişim becerileri olmadığı için tuvalet ihtiyacı ve yeme-içme gereksinimlerini giderme zorluğu yaşarlar. Tuvalet gereksinimlerini bazen işaretler ile anlatabilse bile bu ihtiyaçlarını başkalarının yardımı ile giderebilmektedir. Bazılarının düşük düzeyde de olsa konuşma becerisine sahip oldukları görülürken, bazılarında konuşma becerisine hiç rastlanmamaktadır. Bazı ağır zihinsel engelliler sadece birkaç kelime ve sözcük bilmektedirler. Bazı ağır zihinsel engellilerde mevcut zekâ geriliğine başka engeller de eşlik edebilmektedir. Bu nedenle ağır zihinsel engellilerin eğitimlerine hayat boyu devam edilmektedir (Özbey, 2006).

Eğitim alanında yaşadıkları sorunların yanında zihinsel engelli bireylerin mesleki yaşamda da bazı sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Zihinsel engelli bireylerin engel düzeylerine göre toplum hayatına ve meslek yaşamına uyumları da birbirinden farklıdır. Hafif zihinsel engelli bireyler genellikle karmaşık olmayan ve fazla fiziksel beceri gerektirmeyen işlerde çalışabilmektedir. Türkiye’de hafif zihinsel engelli olarak kabul edilen bireylerin 3/1’i bu şekilde istihdama dâhil edilmektedir. Zihinsel engeli daha ağır olan bireyler genellikle iş ve meslek yaşamında fazla yer almamaktadır. Ağır zihinsel engelliler yönlendirildikleri işlerde genellikle başkalarının kontrol ve gözetimi altında çalışmaktadır (Kayrak, 2014).

Zihinsel engelli çocuklar üzerinde bazı önyargılar bulunmaktadır. Bunlardan birisi de zihinsel engelli çocukların normal gelişen çocukların sergilediği her beceriyi gerçekleştiremeyecek olma düşüncesidir (İlhan, 2008). Bu düşünce doğru değildir. Zihinsel engelli çocuklar normal gelişen çocukların sergiledikleri birçok davranışı yerine getiremese de, bu durum onların her beceriyi yerine getiremeyecekleri anlamına gelmemektedir. Zihinsel engelli birçok davranış ve beceriyi kazanabilecek kapasiteye sahiptir. Uygun öğretim metotları kullanıldığı zaman zihinsel engelli çocukların birçok davranışı kazanmaları muhtemel bir sonuçtur (Aydın, 2003).

Ayrıca zihinsel engelliler sahip oldukları yetersizliğe rağmen birçok bilgiyi normal gelişen akranları kadar öğrenebilmektedir (Çağlayan, 2014). Zihinsel engelli bireylere uygulanan eğitim programlarının işlevsel olması, günlük yaşamlarında işitme engellilerin toplumsal hayata katılımlarını kolaylaştırmaktadır (Tekinarslan, 2010). Genel ve özel eğitim hizmetlerinden faydalanarak zihinsel engellilerin birçok yaşam alışkanlığı normal bireylerin seviyesine yaklaşırsa da zihinsel engellilik hayat boyu devam eden ve tamamen iyileşmeyen bir bozukluktur (Kayrak, 2014).

Zihinsel engelli bireylerde normal gelişim gösteren akranlarına kıyasla birçok alanda gelişim bozukluğu görülmekte olup, söz konusu gelişim bozuklukları zihinsel engelli bireylerin başkalarına bağımlı olarak yaşamalarına zemin hazırlamaktadır. Başka bireylere bağımlı yaşamaları zihinsel engelli bireyler açısından önemli bir sorun oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu durum, zihinsel engelli bireye bakmakla yükümlü kişiler açısından da ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle zihinsel engelli bireylere verilen eğitim hizmetleri ile bireyin kendi kendine yaşamını idame ettirebilme becerisi kazandırılması amaçlanmaktadır (Demirel, 2008). Zihinsel engelli bireylerin toplum içerisinde birçok beklentiyi karşılayamamalarının, buna paralel olarak topluma uyum sağlama konusunda zorluklar yaşamalarında zihinsel ve fiziksel faaliyetlerinin toplum beklentilerini karşılamadan uzak olması oldukça etkilidir (İlhan ve Esentürk, 2014). Zihinsel engelli bireyler sosyal hayatlarında da birçok problem yaşadıkları için toplumsal yapı içerisinde sosyal uyum problemi ile karşılaşmaktadırlar. Gerekli psikolojik ve eğitimsel destek sağlanmadığı zaman bazı zihinsel engelli bireylerin toplumla iç içe bir yaşama sahip olmaları neredeyse imkânsız hale gelmektedir (Polat, 2009).

Zihinsel engelli bireylerin genellikle toplum içerisinde homojen bir yapıya sahip oldukları düşünülmektedir. Ancak zihinsel engelli bireylerin doğuştan gelen bazı kalıtsal özellikleri ve uygulanan tedavi yöntemlerine göre bazı bireysel farklılıklara sahip oldukları bilinmektedir. Bunun yanında özel eğitime muhtaç çocuklar arasında en büyük popülasyonu zihinsel engelli çocuklar oluşturmaktadır (Sonuç, 2012).

Zihinsel engelli bireylerin tüm gelişim alanlarında yaşatlarının gerisinde oldukları bilinmektedir. Söz konusu gelişim problemleri ve sınırlılıkları zihinsel engelin derecesine göre farklılık göstermektedir. Ancak zihinsel engellilerde gelişim bozuklukları üzerine bilinen en önemli gerçek, gelişim bozukluklarının engel derecesine paralel olarak ortaya çıktığıdır. Zihinsel engelli bireylerin gelişim problemi

yaşadıkları alanlardan birisi motor gelişim alanıdır. Normal gelişim gösteren çocuklarla kıyaslandığı zaman zihinsel engelli çocukların denge, lokomotor ve manipulatif hareket becerileri doğrusal olarak gelişmemektedir. Bu nedenle motor gelişim genellikle normal gelişim gösteren yaşlılarının gerisindedir (Demirel, 2008). Zihinsel engelli bireylerde motor gelişim problemlerinin temelinde bazı metabolik endokrin bozuklukları ve genetik mutasyonlar yatmaktadır (Polat, 2009). Zihinsel engelli çocukların küçük yaşlardan itibaren sergiledikleri bazı davranışlar zihinsel engelin tespit edilmesinde oldukça önemlidir. Küçük yaşlarda zihinsel engelli bireylerin sergiledikleri bazı davranışlar ve sahip oldukları özellikler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Normal gelişen çocuklar ile kıyaslandığı zaman zihinsel engelli çocuklar akademik kavramları daha zor ve daha güç öğrenme eğilimindedirler.
- Zihinsel engelli çocuklar devamlı değişiklik, teşvik ve izlenme isteyen, dikkat süreleri normal çocuklara kıyasla daha düşük ve dağınık bireylerdir.
- Zihinsel engelli çocukların uğraştıkları işlerde ilgi süreleri kısadır.
- Genellikle uzak ve gelecek ile ilgili düşüncelere kapılmazlar, mümkün olduğu kadar yakın şeylere ilgi duyarlar.
- Soyut kavramlardan ziyade somut kavramları daha iyi tanıma, öğrenme ve kavrama becerisine sahiptirler.
- Zaman kavramını normal gelişen çocuklara kıyasla daha geç ve zor öğrenirler.
- Genelleme yapma becerileri yoktur.
- Kazanılan bilgilerin transfer edilme sürecinde zorluk yaşarlar.
- Öğrenme hızları yavaş olup, genellikle parçadan bütüne doğru öğrenirler.
- Bellekleri zayıf olduğu için gördükleri ve duydukları bilgiyi kolay unuturlar.
- Sözcük dağarcıkları zayıf olup, konuşma dilleri de akıcı değildir.
- Okuduklarını anlatma konusunda sorun yaşarlar.
- Kendilerine güvenleri az olup, duygu ve düşüncelerini anlatma konusunda sorun yaşarlar.
- Genellikle bağımsız hareket etmek istemezler.
- Rutinin dışına çıkılan durumlara (yeni durumlar) uyum sağlama konusunda zorluk yaşarlar.
- Kolay yoruldukları için verilen bir işi uzun süre sürdürme becerileri zayıftır.
- Başka insanlarla kolay kolay dostluk kuramazlar.

- Sorumluluk almaktan kaçınan, kendi kendine işe başlama arzuları düşük bireylerdir.
- Sosyal faaliyetlere olan ilgileri düşüktür. Genellikle kendi akranlarından küçük olanlarla oynamayı severler.
- Sosyal ilişkilerinde bencil bir tavır sergileme, kendilerini bir gruba kabul ettirme konusunda sorun yaşama eğilimindedirler.
- Sosyal ilişkilerinde içinde buldukları gruptaki başkalarına tabi olmayı isterler.
- Oynadıkları oyunlar ile toplumsal yapı içerisindeki kurallara uyma konusunda güçlük çekerler (Milli Eğitim Bakanlığı, 2010).
- Bazıları özel eğitim hizmetlerinden faydalanıp normal gelişim gösteren akranlarının seviyesine ulaşabilirken, bazıları ömür boyu yatağa bağımlı yaşamaktadır.
- Oturma, emekleme ve yürüme gibi temel kaba motor becerilerinin gelişim hızı normal gelişen çocuklardan daha düşüktür.
- Sosyal gelişimleri ve iletişim becerilerin normal gelişen akranlarına kıyasla daha düşük olduğu için sosyal uyum problemi yaşarlar (Özbey, 2006).
- Bazen saldırgan ve yıkıcı davranışlar sergilerler. Kendilerine zarar verdikleri saldırgan davranışlar da söz konusudur (Ruddick ve diğerleri, 2015).
- Akademik başarıları normal gelişen akranlarının gerisindedir.
- Dil ve konuşma becerisinin kazanım sürecinde bazı sorunlar yaşarlar.
- Geçmişte yaşadıkları başarısızlıklar nedeniyle özgüven eksikliği ve engellenme hissi yaşarlar (Kayrak, 2014)

Zihinsel engelli çocuklarda sıklıkla dil ve gelişim problemlerine rastlanmaktadır. Dil ve konuşma problemleri genellikle küçük yaşlardan itibaren kendisini göstermektedir. Zihinsel engelli çocuklarda meydana gelen dil ve konuşma bozukluklarının temelinde işitme kaybı, dil ve ağız kaslarının gevşekliği ve bilişsel gelişimde gözlenen problemler yatmaktadır (Demirel, 2008). Zihinsel engellilerde dil ve konuşma bozukluklarının yanında öğrenme güçlüğü de sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle zihinsel engelli bireyler normal gelişim gösteren akranları ile alacakları temel eğitim hizmetlerinin yanında genellikle özel eğitim hizmetlerinden de yararlanmak durumundadırlar (Polat, 2009).

2.4.3. Hafif Düzey Zihin Engellilerde Beden Eğitimi ve Sporun Yararları

Engelli bireylerin gelişimlerinin desteklenmesine yönelik hizmetler her ülkede farklı boyutlarda yürütülmektedir. Engellilerin gelişimlerinin desteklenmesi için yürütülen faaliyetlerin başında özel eğitim hizmetleri ve özel eğitim programları gelmektedir. Engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımlarının sağlanabilmesi için söz konusu hizmetlerin eksiksiz bir biçimde yerine getirilmesi oldukça önemlidir. Temel eğitim hizmetleri gibi beden eğitimi ve spor etkinlikleri de engellilerin yaşamındaki önemli gereksinimlerin başında gelmektedir (Pepe ve diğerleri, 2011).

Engelli bireylerinde normal gelişim gösteren insanlar gibi spor yapmaya gereksinimleri vardır. Çünkü spor etkinlikleri engellilerin topluma adaptasyonlarında önemli bir işleve sahiptir (Açak ve Kaya, 2015). Hatta 1975 yılında tüm özürlü çocuklar adına imzalanan beden eğitimine ilişkin kararlarda engelli bireylerin spora olan ihtiyaçlarının normal gelişim gösteren insanlardan daha fazla olduğu karara bağlanmıştır. Engelli bireyler için spor aktivitelerinin öneminin artması engellilerde beden eğitimi derslerinin de öneminin artmasına katkı sağlamıştır. Spor etkinlikleri ile engelli bireylere ulaşılması ve engellilerin toplumsal entegrasyonun bir parçası olmaları amaçlanmaktadır. Engelli bireylerde spora katılım konusunda dikkat edilen hususların başında yapılacak spor dalının engel türüne uygun olması gelmektedir (Ölmez, 2010). Engelli bireyler de normal gelişim gösteren akranları gibi birçok spor etkinliğine katılabilmektedir. Günümüzde engellilerin hem rekreasyon hem de profesyonel amaçlarla yönelebilecekleri spor dalları aşağıda sıralanmıştır;

- Ampute futbol
- Okçuluk
- Badminton
- Bilek güreşi
- Bocce
- Satranç
- Futsal (görme engelliler)
- Goalbal (görme engelliler)
- Halter
- Atıcılık
- Atletizm

- Oturarak voleybol
- Ayakta voleybol (işitme engelliler)
- Kayak
- Masa tenisi
- Tekerlekli sandalye basketbol
- Tekerlekli sandalye dans (Taşkın 2014).

Engellilerde spor etkinliklerine katılımın bazı amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Hareket gereksinimlerinin karşılanması,
- Toplumdan izole yaşamdan uzaklaşma,
- Başarma duygusunun geliştirilmesi,
- Sosyal gelişimi destekleme,
- Engelli çocukların neler yapabileceklerini göstererek ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerini azaltmak,
- Engellilere sağlıklı yaşam alışkanlıkları kazandırmak,
- Özel eğitim ve rehabilitasyonu faaliyetlerine destek olmak,
- Yetenekli engelli bireylerin yetenekleri doğrultusundaki spor dallarına yönlendirilmelerine katkı sağlamak (Yetim, 2014).

Taşkın (2014) spor etkinliklerinin engelliler üzerindeki faydalarına farklı açılardan yaklaşmıştır. Ona göre engellilerde spora katılım kişinin engeli ile başa çıkmasını öğretmekte, kendi kendine yetme ve özgüven duygusu kazandırmakta, benlik gelişimini desteklemekte, iletişim ve paylaşım becerini arttırmakta, yaşam motivasyonlarını geliştirmekte, hoşgörü, dürüstlük ve işbirliği gibi kişilik özelliklerinin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Spor etkinliklerine katılımın her insanın hayatında önemli bir yeri bulunmakta olup, spor etkinliklerine katılım engelliler açısından ayrı bir anlam ifade etmektedir. Spor etkinliklerinin rehabilite edici ve rahatlatıcı bir yönü bulunduğu için engellilerde spor sadece sağlık açısından değil, aynı zamanda duygusal gelişim için de faydalıdır. Engellilerin toplumsallaşma süreçlerinde de sporun faydalı olduğu bilinmektedir. Spor etkinliklerinin engelliler üzerinde faydaları ortaya çıkmaya başladıkça engellilerin spora yönlendirilmesine yönelik çabaların da arttığı görülmektedir. Günümüzde engelliler açısından spor etkinlikleri sosyal bir rol olarak görülmektedir (Yetim, 2014).

Engelli bireylerde spor etkinlikleri hayatlarına yaşam boyu refakatçilik eden bir yardımcı olarak değerlendirilmektedir (Demirci, 2009). Bunun yanında spor etkinlikleri engelli bireylerin katıldığı önemli birer rehabilitasyon aracı olarak dikkate alınmaktadır (İlhan ve Esentürk, 2014). Engelli bireylerde sporun faydalarının başında fiziksel ve motorsal becerilerin gelişmesi gelmektedir. Literatürde yer alan araştırma bulguları farklı engel grubunda bulunan ve farklı engel düzeylerine sahip bireylerde spora katılımın fiziksel ve motorsal gelişimi desteklediğini göstermektedir (Şirinkan, 2014; Şirinkan, 2011; Atan ve diğerleri, 2014; Bayazıt ve diğerleri, 2014).

Kurt (2007) tarafından yapılan araştırmada, normal gelişim gösteren bireyler ile işitme engelli bireylerde düzenli egzersizin denge performansı üzerine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonunda normal gelişim gösteren sağlıklı bireylerde olduğu gibi işitme engelli bireylerde de düzenli egzersizin denge performansını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Top (2007) tarafından yapılan araştırmada 10-12 yaş grubunda bulunan görme engelli çocuklarda 14 hafta boyunca düzenli olarak uygulanan fiziksel aktivite çalışmalarının bazı motorsal özelliklerin gelişimine katkı sağladığı belirlenmiştir. Temür (2007) tarafından 10-15 yaş grubunda bulunan zihinsel engelli çocuklar üzerinde yapılan araştırmada, düzenli olarak uygulanan egzersiz çalışmalarının alt ve üst ekstremitte kuvvet ve güç performanslarını arttırdığı tespit edilmiştir. Polat (2009) tarafından yapılan benzer bir araştırmada 12-14 yaş grubunda bulunan eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda spora katılımın fiziksel uygunluk unsurlarını geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde yer alan benzer araştırma bulguları da engellilerde spora katılımın fiziksel uygunluk unsurları (kuvvet, sürat, dayanıklılık, esneklik) üzerinde olumlu etkileri olduğu görüşünü desteklemektedir (Şahin, 2008; Koç, 2012; Yılmaz, 2012; Ayça, 2013; Bakır ve Aydoğan, 2011).

Engellilerin en sık karşılaştıkları sorunlardan birisi toplum tarafından kabul görme gereksinimlerinin karşılanma sorunudur (Doğan ve Çitil, 2011). Engelli bireyler açısından spora katılım her şeyden önce toplumsal bir deneyim olarak değerlendirilmektedir (İlhan ve Esentürk, 2014). Bu nedenle engelli bireylerde sporun sosyal açıdan da bazı faydaları bulunmaktadır. Örneğin; bedensel engelli bireylerde ilaç dozu iyi ayarlanmak koşuluyla düzenli olarak yapılan fiziksel aktivite etkinlikleri bazı fiziksel özelliklerin gelişimine katkı sağlarken, diğer taraftan bireyin sosyalleşmene destek olmaktadır (Akçalar, 2007). Çavdar'a (2011) göre, toplumun bir parçası olan engelli bireylerin de normal gelişim gösteren bireyler gibi zorunlu fiziksel, fizyolojik ve toplumsal ihtiyaçları bulunmaktadır. Engellilerin sahip oldukları

ihtiyaçların giderilmesi ve engellilerin toplumsal yapının bir parçası haline gelmelerinde beden eğitimi ve spor etkinliklerinin büyük bir önemi bulunmaktadır.

Engelli bireylerde sahip olunan engel türü ve düzeyine göre bazı gelişim bozuklukları görülmesinin yanında, birçok engelli bireyin zbakım becerilerini kendi kendine gerçekleştiremediği bilinmektedir. Bu noktada spor etkinliklerine katılım engelli bireylerin zbakım becerilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Yapılan bir araştırmada zihinsel engelli çocuklara uygulanan egzersiz çalışmalarının zbakım becerilerinden olan giyinme ve soyunma becerilerinin gelişimine katkı sağladığı tespit edilmiştir (Demirel, 2008).

Engelli bireylerde spora katılım günlük yaşam alışkanlıkları ve aile içi iletişim becerilerinin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Yapılan bir araştırmada spor yapan engelli bireylerin spor sayesinde mutlu oldukları ve günlük hayatlarında rahatlama yaşadıkları, buna paralel olarak uyku problemlerinin ortadan kalktığı ve aile içi ilişkilerinin olumlu yönde geliştiği tespit edilmiştir (Mor, 2009). Literatürde yer alan çeşitli araştırma bulguları da engelli bireylerde spora katılımın günlük yaşam alışkanlıklarını olumlu yönde etkilediği ve yaşam kalitesini arttırdığı görüşünü desteklemektedir (Altun, 2000; Doğan ve diğerleri, 2014; Altun ve diğerleri, 2011).

2.5. İlgili Araştırmalar

Yaman (2015) tarafından yapılan araştırmada hafif düzey zihinsel engelli bireylerde spor ve oyun etkinliklerine katılımın sosyal gelişim üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Burdur Eğitim Uygulama Okulu ve İş Merkezi'nde öğrenim görmekte olan 15 hafif zihinsel engelli birey katılmıştır. Araştırmaya katılan zihinsel engelli bireylere 14 hafta boyunca haftada 1 gün ve günde 4'er saat olmak üzere materyalli ve materyalsiz oyun etkinlik programı uygulanmıştır. Araştırmaya katılan zihinsel engelli bireylerin sosyal gelişimlerinin değerlendirilmesinde gözlem formlarından yararlanılmıştır. Araştırmanın sonunda zihinsel engelli bireylerin uygulanan oyun programına bağlı olarak kendini değerli hissetme, rekabet duygusu, takım çalışması, hoşgörülü olma, grup yeliği ve zgven kazanma gibi birçok sosyal becerisinde olumlu gelişmeler meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Büyükyıldırım, Temel ve Erdem (2014) tarafından yapılan araştırmada görme engellilerde spora katılımın hayatlarındaki değerlikler üzerine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Malatya ilinde yaşayan ve aktif olarak spor

yapan görme engelliler katılmıştır. Araştırmaya katılan görme engelli bireylere spora katıldıktan sonra hayatlarında ne gibi değişiklikler olduğu sorulmuş, verilerin toplanmasında anket kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda görme engelli bireylerin görüşlerine göre, spora katılımın hayatlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuş, spor yolu ile kendilerini ifade etme becerilerinin geliştiği ve toplumsal uyumlarının arttığı belirlenmiştir.

Keskin, Güvendi ve Altıncı (2014) tarafından yapılan araştırmada bedensel engelli bireylerde sporun sosyalleşme üzerine etkileri incelenmiştir. Araştırmaya orta yaş grubunda bulunan ve spor yapan bedensel engelli bireyler ile herhangi bir spor etkinliğine katılmayan bedensel engelli bireyler katılmıştır. Araştırmanın sonunda spor etkinliklerine katılımın bedensel engellilerin sosyalleşmelerine önemli katkılar sağladığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre spora katılımın bedensel engellilerde arkadaş edinme, grup üyeliği kazanma, hoşgörülü olma, kendisini değerli hissetme, rekabet duygusu kazanma, takım çalışmasına önem verme ve ulusal değerleri benimseme gibi sosyal özellikleri geliştirdiği belirlenmiştir.

Çamur (2013) tarafından yapılan araştırmada işitme engelli bireylerde spora katılım durumunun sosyal beceri gelişimi üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 2011-2012 eğitim ve öğretim yılında örgün eğitim kurumlarında öğrenim görmekte olan 101 öğrenci katılmıştır. Araştırmada spor yapan ve yapmayan işitme engelli öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu tespit edilmiştir.

Sukan (2013) tarafından yapılan araştırmada ebeveyn görüşlerine göre zihinsel engelli çocuklarda spora katılımın sosyal gelişim üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ebeveyn görüşlerine göre zihinsel engelli çocukların spor etkinliklerine katılmadan önceki yaşantılarında genellikle bilgisayar başında vakit geçirdikleri, içine kapanık, mutsuz ve sinirli bir kişilik yapısına sahip oldukları belirlenmiştir. Yine ebeveyn görüşlerine göre spor etkinliklerine katılım sonrasında zihinsel engelli çocukların daha mutlu oldukları, cesaret ve özgüvenlerinin arttığı, paylaşma, sıraya girme, yardım etme ve söylenenleri dinleme becerilerinin geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Berber (2011) tarafından yapılan araştırmada işitme engelli bireylerin sosyal gelişimleri üzerinde sporun etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında ilköğretim çağında bulunan ve düzenli olarak spor yapan işitme engelliler ile herhangi bir spor etkinliğine katılmayan işitme engelli çocuklara anket

uygulanmıştır. Araştırmanın sonunda spor yapan ve yapmayan işitme engelli çocukların sosyalleşme düzeylerinin spor yapan işitme engelli çocukların lehine daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında işitme engelli bireylerde sporun sosyalleşme aracı olarak kullanılabileceği vurgulanmıştır.

Atalay ve Karadağ (2011) tarafından yapılan araştırmada otizmlili çocuklarda sosyal gelişimin desteklenmesinde sporun önemine ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taraması sonunda otizmlili çocuklarda spor etkinliklerine katılımın sosyal gelişimi desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda otizmlili çocukların kaba motor becerilerinin desteklenmesinin yanında özellikle iletişim becerilerinin geliştirilmesinde spor etkinliklerinin birer terapi aracı olarak kullanılabileceği belirtilmiştir.

Çavdar (2011) tarafından yapılan araştırmada öğretilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılımın toplumsallaşma üzerine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya İzmir ilinde bulunan bir eğitim okulunda öğrenim görmekte olan 7-11 yaş grubu toplam 24 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler deney (12 öğrenci) ve kontrol grubu (12 öğrenci) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Deney grubunda bulunan çocuklara 14 hafta boyunca düzenli olarak beden eğitimi ve spor etkinlikleri uygulanmış, bu süreçte kontrol grubunda bulunan çocuklar mevcut ders müfredatlarına göre eğitim almaya devam etmişlerdir. Araştırmanın sonunda kontrol grubunda bulunan çocuklar ile kıyaslandığı zaman deney grubunda bulunan öğrencilerin başkalarının farkında olma, iletişim ve grup etkinliklerine katılım alanlarında anlamlı bir gelişme meydana geldiği tespit edilmiştir.

Kul ve diğerleri (2011) tarafından yapılan araştırmada, 15-20 yaş grubunda bulunan ve düzenli spor yapma alışkanlığı bulunan işitme engelli bireyler ile aynı yaş grubunda bulunan ve herhangi bir spor etkinliğine katılmayan işitme engellilerin öfke düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada herhangi bir spor etkinliğine katılmayan işitme engelliler ile kıyaslandığı zaman futbol oynayan işitme engellilerin öfke düzeylerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demirdağ (2010) tarafından yapılan araştırmada öğretilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşmelerinde sporun etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya düzenli olarak spor yapan zihinsel engelli çocukların ebeveynleri dâhil edilmiş, ebeveyn görüşlerine göre zihinsel engelli çocukların sosyalleşmelerinde sporun etkisi değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonunda ebeveyn görüşlerine göre

zihinsel engelli çocuklarda sosyal beceri olarak değerlendirilen teşekkür etme, liderlik ve özür dileme davranışları üzerinde sporun önemli bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Şahin ve Işıtan (2010) tarafından yapılan araştırmada zihinsel engelli bireyler ile öğrenme güçlüğü olan bireylerde spora katılımın bazı sosyal davranışlar üzerine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada yaklaşık olarak 10 yıldır düzenli olarak farklı spor dalları ile ilgilenen zihinsel engelli bireyler ve öğrenme güçlüğü olan bireylerin özgüven duygularının, sosyal iletişim becerilerinin ve arkadaş çevrelerinin geliştiği, bunun yanında sorumluluk alma becerilerinde artış meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

İlhan (2008) tarafından yapılan araştırmada eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda spor etkinliklerine katılımın sosyal gelişim üzerine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 8-11 yaş grubunda bulunan 16 eğitilebilir zihinsel engelli çocuk katılmış, katılımcılar deney ve kontrol grubu olmak üzere 8'er kişilik iki gruba ayrılmıştır. Deney grubunda bulunan çocuklara haftada 2 gün ve günde 1'er saat olmak üzere 18 hafta boyunca spor etkinlik programı uygulanmıştır. Uygulanan sportif etkinlik programında temel ısınma hareketleri, sportif oyunlar ve işlevsel egzersizler yer almıştır. Bu süreçte kontrol grubunda bulunan çocuklar herhangi bir spor etkinliğine dâhil edilmemiş, mevcut özel eğitim programına devam etmiştir. Araştırmanın sonunda deney grubunda bulunan çocuklarla kıyaslandığı zaman kontrol grubunda bulunan çocukların sosyal becerilerinde anlamlı gelişme meydana geldiği tespit edilmiştir. Gelişim gözlenen sosyalleşme alanlarının başkaları ile etkileşim, grup faaliyetlerine katılma ve paylaşımcılık alanları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM III

Yöntem

3.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan bu araştırmada ön-son test deney-kontrol gruplu araştırma modelinden yararlanılmıştır. Araştırmanın deney grubu düzenli olarak beden eğitimi ve spor derslerine katılan hafif düzey zihinsel engelli çocuklardan meydana gelmiştir. Araştırmanın kontrol grubu ise düzenli olarak beden eğitimi ve spor derslerine katılmayan hafif düzey zihinsel engelli çocuklardan oluşmuştur.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Manavgat Dr.Hüseyin Vural Zihin Engelli İş Eğitim Okulu oluşturmaktadır. Yapılan bu araştırmada örneklem grubu ise 14-19 yaş grubunda bulunan toplam 26 hafif düzey zihinsel engelli öğrenciden meydana gelmiştir. Araştırmaya katılan hafif düzey zihinsel engelli öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılımları Tablo 4. de, öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre dağılımları ise Tablo 4.'de sunulmuştur.

Tablo 4.

Araştırmaya Katılan Hafif Düzey Zihinsel Engelli Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

Yaş grubu	N	f
14	1	3,8
15	9	34,6
16	7	26,9
17	6	23,1
18	2	7,7

19	1	3,8
Toplam	26	100,0

Tablo 4'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin %3,8'inin 14 yaş, %34,6'sının 15 yaş, %26,9'unun 16 yaş, %23,1'inin 17 yaş, %7,7'sinin 18 yaş ve %3,8'inin 19 yaşında olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan hafif düzey zihinsel engelli öğrenciler deney (13 öğrenci) ve kontrol grubu (13 öğrenci) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Deney grubunda bulunan öğrenciler düzenli olarak beden eğitimi ve spor derslerine katılan öğrencilerden seçilmiştir. Kontrol grubunda bulunan öğrenciler ise düzenli olarak beden eğitimi ve spor derslerine katılmayan öğrenciler arasından seçilmiştir.

Tablo 5.
Araştırmaya Katılan Hafif Düzey Zihinsel Engelli Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıf Düzeyine Göre Dağılımları

<i>Sınıf düzeyi</i>	<i>N</i>	<i>f</i>
9	12	46,2
10	8	30,8
11	5	19,2
12	1	3,8
Toplam	26	100,0

Tablo 5'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılan hafif düzey zihinsel engelli öğrencilerin %46,2'sinin 9'uncu sınıf, %30,8'inin 10'uncu sınıf, %19,2'sinin 11'inci sınıf ve %3,8'inin 12'inci sınıf öğrencisi olduğu belirlenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada deney ve kontrol grubunda bulunan hafif düzey zihinsel engelli öğrencilerin sosyalleşme düzeylerinin tespit edilmesinde Şahan (2007) tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır (Ek-1). Ankette toplam 35 soru yer almakta olup, ankette yer alan sorular ile hafif düzey zihinsel engelli bireylerin sahip oldukları sosyal özelliklerin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Anket geliştirme sürecinde likert tipi ölçekleme yöntemi kullanılmıştır. Buna göre ankette yer alan sorular 5'li likert tipinde ve kapalı uçlu sorulardan meydana gelmektedir. Anket sorularının

oluşturulmasında sosyotropi otonomi ölçeği, Hacettepe kişilik envanteri, sosyal tanıma anketi, sosyal karşılaştırma ölçeği ve sosyalleşme üzerine yapılan farklı ölçek sorularından yararlanılmıştır. Ayrıca anket sorularının oluşturulma sürecinde uzman görüşleri alınmıştır (şahan, 2007). Araştırmada kullanılan ankette yer alan her soruya verilen cevap birbirinden bağımsız olarak analiz edilmekte, ankette yer alan sorular ile herhangi bir toplam puan ya da alt boyut puanlaması bulunmamaktadır.

3.4. İstatistiksel Analiz

Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS 22.0 veri analiz programında frekans analizi ile Wicoxon test kullanılmıştır. Frekans analizi ile araştırmaya katılan hafif düzey zihinsel engelli öğrencilerin yaş gruplarına ve öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre yüzdesel dağılımları değerlendirilmiş, Wilcoxon test ile deney ve kontrol grubunda bulunan hafif düzey zihinsel engelli öğrencilerin ön-son test sosyalleşme düzeylerine ilişkin veriler analiz edilmiştir.

BÖLÜM IV

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde ilk olarak araştırmada elde edilen bulgulara yer verilmiş olup, bölümün sonunda araştırmada elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmıştır.

Tablo 6.

Ebeveyn görüşlerine Göre “Çocuğum Olabildiğince Kalabalıktan Uzak Kalmayı Tercih Eder” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,85	,987	-,207	,836
	Son test	3,77	1,536		
Kontrol grubu	Ön test	4,15	,689	-1,121	,262
	Son test	3,77	,927		

Tablo 6'ya göre, ebeveynlerin “Çocuğum olabildiğince kalabalıktan uzak kalmayı tercih eder” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 7.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Daha Çok Bireysel Sporlarda Başarılı Olur” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,38	1,044	-1,429	,153
	Son test	2,23	1,481		
Kontrol grubu	Ön test	3,62	,650	-351	,726
	Son test	3,46	,877		

Tablo 7. ye göre, ebeveynlerin “Çocuğum daha çok bireysel sporlarda başarılı olur” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 8.

Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum spor alanında bir şey yapmaya karar verirse başkalarının düşüncelerinden etkilenmez” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	2,77	1,235	-1,824	,068
	Son test	1,69	1,182		
Kontrol grubu	Ön test	3,77	1,301	-587	,557
	Son test	3,38	1,193		

Tablo 8. e göre, ebeveynlerin “Çocuğum spor alanında bir şey yapmaya karar verirse başkalarının düşüncelerinden etkilenmez” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 9.

Ebeveyn görüşlerine Göre “Çocuğum Her Yaş Grubunda, Cinsiyette Ve Gelir Seviyesinde İnsanlarla Spor Yapmaktan Hoşlanırım” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,15	1,144	-1,006	,315
	Son test	3,46	1,391		
Kontrol grubu	Ön test	3,46	1,391	01,083	,279
	Son test	2,85	,899		

Tablo 9. a göre, ebeveynlerin “Çocuğum her yaş grubunda, cinsiyette ve gelir seviyesinde insanlarla spor yapmaktan hoşlanırım” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 10.

Ebeveyn görüşlerine Göre “Çocuğum Spor Aktivitelerinde Başkalarını Memnun Etmek İçin Kendine Ters Düşen Davranışlar Yapmaz” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,38	1,121	-1,037	,300
	Son test	3,92	1,441		
Kontrol grubu	Ön test	3,69	1,377	-,311	,756

Son test	3,54	1,198
----------	------	-------

Tablo 10. a göre, ebeveynlerin “Çocuğum spor aktivitelerinde başkalarını memnun etmek için kendine ters düşen davranışlar yapmaz” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 11.

Ebeveyn görüşlerine Göre “Çocuğum İçin Spor Aktivitelerinde Başkaları Tarafından Beğenilip Sevilmek Önemli Değildir” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	2,23	1,166	-1,200	,230
	Son test	1,77	1,013		
Kontrol grubu	Ön test	3,08	1,706	-288	,773
	Son test	3,23	1,301		

Tablo 11. e göre, ebeveynlerin “Çocuğum için spor aktivitelerinde başkaları tarafından beğenilip sevilmek önemli değildir” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 12.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğumu Spor Aktivitelerinde Daha Kolay Tanıyabilirler” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,69	1,109	-531	,595
	Son test	3,46	1,127		
Kontrol grubu	Ön test	3,15	,987	-666	,506
	Son test	3,46	,877		

Tablo 12. ye göre, ebeveynlerin “Çocuğumu spor aktivitelerinde daha kolay tanıyabilirler” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 13.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğumun Hayatındaki En Büyük Zevklerden Birisi, Tanımadığı İnsanlarla Spor Yapmaktır” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	2,08	,862	-,933	,351
	Son test	2,38	,961		
Kontrol grubu	Ön test	3,00	1,354	-,627	,531
	Son test	3,31	1,182		

Tablo 13. e göre, ebeveynlerin “Çocuğumun hayatındaki en büyük zevklerden birisi, tanımadığı insanlarla spor yapmaktır” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 14.

Ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum takım sporlarının yapıldığı spor faaliyetlerinde kendini yalnız hisseder” görüşüne ilişkin ön-son test sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	2,69	1,251	-2,745	,006
	Son test	1,23	,439		
Kontrol grubu	Ön test	2,77	1,235	-,628	,530
	Son test	3,08	1,038		

Tablo 14. e göre, “Çocuğum takım sporlarının yapıldığı spor faaliyetlerinde kendini yalnız hisseder” görüşüne deney grubunda bulunan ebeveyn görüşlerinin ön test ile kıyaslandığı zaman son testte istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre, ebeveynlerin “Çocuğum takım sporlarının yapıldığı spor faaliyetlerinde kendini yalnız hisseder” görüşüne katılma düzeylerinde anlamlı bir düşüş meydana geldiği belirlenmiştir. Buna karşılık kontrol grubunda bulunan ebeveynlerin “Çocuğum takım sporlarının yapıldığı spor faaliyetlerinde kendini yalnız hisseder” görüşlerinde istatistiksel olarak herhangi bir anlamlı değişiklik meydana gelmediği sonucuna ulaşılmıştır ($p>0.05$).

Tablo 15.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Duygularını Spor Faaliyetleri Boyunca Kontrol Altında Tutmaktan Hoşlanmaz” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	2,38	1,044	-1,443	,149
	Son test	1,62	1,121		
Kontrol grubu	Ön test	3,00	1,354	-,275	,783
	Son test	3,23	1,092		

Tablo 15. e göre, ebeveynlerin “Çocuğum duygularını spor faaliyetleri boyunca kontrol altında tutmaktan hoşlanmaz” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 16.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Takım Olarak Yapılan Spor Aktivitelerinde Grup Lideri Olur” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	2,38	,870	-2754	,006
	Son test	4,00	1,581		
Kontrol grubu	Ön test	2,92	1,382	-,182	,856
	Son test	2,92	1,256		

Tablo 16. ya göre, “Çocuğum takım olarak yapılan spor aktivitelerinde grup lideri olur” görüşüne deney grubunda bulunan ebeveyn görüşlerinin ön test ile kıyaslandığı zaman son testte istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre, ebeveynlerin “Çocuğum takım olarak yapılan spor aktivitelerinde grup lideri olur” görüşüne katılma düzeylerinde anlamlı bir artış meydana geldiği belirlenmiştir. Buna karşılık kontrol grubunda bulunan ebeveynlerin “Çocuğum takım olarak yapılan spor aktivitelerinde grup lideri olur” görüşlerinde istatistiksel olarak herhangi bir anlamlı değişiklik meydana gelmediği sonucuna ulaşılmıştır ($p>0.05$).

Tablo 17.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Takım Sporlarında Takımı Yönlendirmede Başarılıdır” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	2,54	1,127	-2,599	,009
	Son test	4,00	1,581		
Kontrol grubu	Ön test	2,85	1,214	-,144	,886
	Son test	2,92	1,256		

Tablo 17. ye göre, “Çocuğum takım sporlarında takımı yönlendirmede başarılıdır” görüşüne deney grubunda bulunan ebeveyn görüşlerinin ön test ile kıyaslandığı zaman son testte istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Buna göre, ebeveynlerin “Çocuğum takım sporlarında takımı yönlendirmede başarılıdır” görüşüne katılma düzeylerinde anlamlı bir artış meydana geldiği belirlenmiştir. Buna karşılık kontrol grubunda bulunan ebeveynlerin “Çocuğum takım sporlarında takımı yönlendirmede başarılıdır” görüşlerinde istatistiksel olarak herhangi bir anlamlı değişiklik meydana gelmediği sonucuna ulaşılmıştır ($p > 0.05$).

Tablo 18.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Spor Yaparken, Kendi Kendisiyle Barışık Olur” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,92	,862	-,424	,672
	Son test	3,77	1,092		
Kontrol grubu	Ön test	4,08	,862	-,351	,726
	Son test	3,92	,641		

Tablo 18. e göre, ebeveynlerin “Çocuğum spor yaparken, kendi kendisiyle barışık olur” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 19.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Spor Aktivitelerinde Tartışmaktan Ziyade Çözmeyi Tercih Eder” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,92	,862	-,052	,959
	Son test	3,92	1,188		
Kontrol grubu	Ön test	4,15	1,068	-,638	,524
	Son test	3,92	,760		

Tablo 19. a göre, ebeveynlerin “Çocuğum spor aktivitelerinde tartışmaktan ziyade çözmeyi tercih eder” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 20.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Spor Aktivitelerinin Organize Edilmesinde Katkıda Bulunur” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	2,92	1,115	-,900	,368
	Son test	4,23	1,166		
Kontrol grubu	Ön test	3,23	1,363	-2,332	,020
	Son test	3,62	,961		

Tablo 20. ye göre, “Çocuğum spor aktivitelerinin organize edilmesinde katkıda bulunur” görüşüne deney grubunda bulunan ebeveyn görüşlerinin ön test ile kıyaslandığı zaman son testte istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Buna karşılık kontrol grubunda bulunan ebeveynlerin “Çocuğum spor aktivitelerinin organize edilmesinde katkıda bulunur” görüşlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık meydana geldiği belirlenmiştir ($p<0.05$). Buna göre, ebeveynlerin “Çocuğum spor aktivitelerinin organize edilmesinde katkıda bulunur” görüşüne katılma düzeylerinde anlamlı bir artış meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 21.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Her Türlü Spor Aktivitelerine Katılmaktan Hoşlanır” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,08	1,256	-1,201	,230
	Son test	3,62	1,044		
Kontrol grubu	Ön test	3,69	1,377	-,406	,684
	Son test	3,46	1,266		

Tablo 21. e göre, ebeveynlerin “Çocuğum her türlü spor aktivitelerine katılmaktan hoşlanır” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 22.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Diğer İnsanlar Onu Reddedecek Olsa Dahı Haklarını Savunur Ve Doğruyu Söyler” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,69	1,377	-,898	,396
	Son test	4,15	1,281		
Kontrol grubu	Ön test	3,62	1,261	-,181	,856
	Son test	3,69	,855		

Tablo 22. ye göre, ebeveynlerin “Çocuğum diğer insanlar onu reddedecek olsa dahi haklarını savunur ve doğruyu söyler” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 23.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Takım Sporlarıyla İlgili Faaliyetleri Tercih Eder” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,00	1,155	-2,171	,030
	Son test	4,15	1,281		
Kontrol grubu	Ön test	4,00	,816	-1,628	,103
	Son test	3,38	,870		

Tablo 23. e göre, “Çocuğum takım sporlarıyla ilgili faaliyetleri tercih eder” görüşüne deney grubunda bulunan ebeveyn görüşlerinin ön test ile kıyaslandığı zaman son testte istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna

göre, ebeveynlerin “Çocuğum takım sporlarıyla ilgili faaliyetleri tercih eder” görüşüne katılma düzeylerinde anlamlı bir artış meydana geldiği belirlenmiştir. Buna karşılık kontrol grubunda bulunan ebeveynlerin “Çocuğum takım sporlarıyla ilgili faaliyetleri tercih eder” görüşlerinde istatistiksel olarak herhangi bir anlamlı değişiklik meydana gelmediği sonucuna ulaşılmıştır ($p>0.05$).

Tablo 24.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Açısından Spor, Takımlar Arası Sosyal Bütünleşmeyi Sağlar” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	4,08	,862	-,040	,968
	Son test	3,62	,961		
Kontrol grubu	Ön test	3,85	1,405	-1,150	,250
	Son test	3,77	,927		

Tablo 24. e göre, ebeveynlerin “Çocuğum açısından spor, takımlar arası sosyal bütünleşmeyi sağlar” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 25.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Spor Aktivitelerinde Kendini Daha Özgür İfade Eder” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,77	1,013	-,156	,876
	Son test	3,69	1,032		
Kontrol grubu	Ön test	4,15	,801	-1,606	,108
	Son test	3,38	,961		

Tablo 25. e göre, ebeveynlerin “Çocuğum spor aktivitelerinde kendini daha özgür ifade eder” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 26.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Açısından Spor Ve Spor Aktiviteleri, Toplumsal Bütünleşmeyi Sağlar” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	4,08	,862	-1,069	,285
	Son test	3,69	1,032		
Kontrol grubu	Ön test	4,69	,480	-2,066	,039
	Son test	3,92	,862		

Tablo 26. ya göre, “Çocuğum açısından spor ve spor aktiviteleri, toplumsal bütünleşmeyi sağlar” görüşüne deney grubunda bulunan ebeveyn görüşlerinin ön test ile kıyaslandığı zaman son testte istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Buna karşılık kontrol grubunda bulunan ebeveynlerin “Çocuğum açısından spor ve spor aktiviteleri, toplumsal bütünleşmeyi sağlar” görüşlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık meydana geldiği belirlenmiştir ($p<0.05$). Buna göre, ebeveynlerin “Çocuğum açısından spor ve spor aktiviteleri, toplumsal bütünleşmeyi sağlar” görüşüne katılma düzeylerinde anlamlı bir düşüş meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 27.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Spor Aktivitelerinde Kurallara Uymayan Davranışları Hoşgörü İle Karşılabilir” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	2,38	1,044	-1,562	,118
	Son test	1,69	1,109		
Kontrol grubu	Ön test	1,62	1,121	-1,411	,158
	Son test	2,46	1,506		

Tablo 27. ye göre, ebeveynlerin “Çocuğum spor aktivitelerinde kurallara uymayan davranışları hoşgörü ile karşılayabilir” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 28.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Bir Grubun Üyesi Olmaktansa Kendine Özgü Bir Değer Yapısına Sahip Birey Olmayı Tercih Eder” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,77	1,013	-2,850	,004
	Son test	1,69	,855		
Kontrol grubu	Ön test	3,15	,987	-1,492	,136
	Son test	3,77	,927		

Tablo 28. e göre, “Çocuğum bir grubun üyesi olmaktansa kendine özgü bir değer yapısına sahip birey olmayı tercih eder” görüşüne deney grubunda bulunan ebeveyn görüşlerinin ön test ile kıyaslandığı zaman son testte istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Buna göre, ebeveynlerin “Çocuğum bir grubun üyesi olmaktansa kendine özgü bir değer yapısına sahip birey olmayı tercih eder” görüşüne katılma düzeylerinde anlamlı bir düşüş meydana geldiği belirlenmiştir. Buna karşılık kontrol grubunda bulunan ebeveynlerin “Çocuğum bir grubun üyesi olmaktansa kendine özgü bir değer yapısına sahip birey olmayı tercih eder” görüşlerinde istatistiksel olarak herhangi bir anlamlı değişiklik meydana gelmediği sonucuna ulaşılmıştır ($p > 0.05$).

Tablo 29.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Spor Çocuğumun İnsanlar Arası İlişkilerine Olumlu Katkı Sağladı” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	4,15	,899	-1,354	,176
	Son test	3,62	,961		
Kontrol grubu	Ön test	4,46	,519	-1,897	,058
	Son test	4,00	,707		

Tablo 29. a göre, ebeveynlerin “Spor çocuğumun insanlar arası ilişkilerine olumlu katkı sağladı” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 30.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Her Türlü Spor Faaliyetine Ve Spora Kolayca Uyum Sağlar” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,00	1,155	-1,122	,262
	Son test	3,54	,967		
Kontrol grubu	Ön test	3,46	1,050	-,187	,852
	Son test	3,46	,776		

Tablo 30. a göre, ebeveynlerin “Çocuğum her türlü spor faaliyetine ve spora kolayca uyum sağlar” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 31.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Spor Faaliyetlerinde Başkaları İle Kolay İletişim Kurar” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,31	1,109	-,844	,399
	Son test	3,69	1,032		
Kontrol grubu	Ön test	3,77	,599	-,832	,405
	Son test	3,54	,776		

Tablo 31. e göre, ebeveynlerin “Çocuğum spor faaliyetlerinde başkaları ile kolay iletişim kurar” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 32.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Spor Eğitimi Çocuğumun Topluma Faydalı Birey Olmasında Önemli Rol Oynar” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	4,00	,816	-,575	,565
	Son test	3,77	1,092		
Kontrol grubu	Ön test	4,62	,506	-2,530	,011
	Son test	3,92	,760		

Tablo 32. ye göre, “Spor eğitimi çocuğumun topluma faydalı birey olmasında önemli rol oynar” görüşüne deney grubunda bulunan ebeveyn görüşlerinin ön test ile

kıyaslandığı zaman son testte istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Buna karşılık kontrol grubunda bulunan ebeveynlerin “Spor eğitimi çocuğumun topluma faydalı birey olmasında önemli rol oynar” görüşlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık meydana geldiği belirlenmiştir ($p<0.05$). Buna göre, ebeveynlerin “Spor eğitimi çocuğumun topluma faydalı birey olmasında önemli rol oynar” görüşüne katılma düzeylerinde anlamlı bir düşüş meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 33.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Spor, Çocuğumun Bireysel Yeteneklerini Keşfetmesine Katkı Sağladı” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	4,00	,816	-,575	,565
	Son test	3,77	1,092		
Kontrol grubu	Ön test	4,62	,506	-2,111	,035
	Son test	4,08	,641		

Tablo 33. e göre, “Spor, çocuğumun bireysel yeteneklerini keşfetmesine katkı sağladı” görüşüne deney grubunda bulunan ebeveyn görüşlerinin ön test ile kıyaslandığı zaman son testte istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Buna karşılık kontrol grubunda bulunan ebeveynlerin “Spor, çocuğumun bireysel yeteneklerini keşfetmesine katkı sağladı” görüşlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık meydana geldiği belirlenmiştir ($p<0.05$). Buna göre, ebeveynlerin “Spor, çocuğumun bireysel yeteneklerini keşfetmesine katkı sağladı” görüşüne katılma düzeylerinde anlamlı bir düşüş meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 34.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Spor, Çocuğumun İnsanlara Karşı Olumlu Duygular Geliştirmesini Sağladı” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	4,00	,816	-,425	,672
	Son test	3,85	1,144		
Kontrol grubu	Ön test	4,38	,650	-1,098	,272
	Son test	4,00	,816		

Tablo 34. e göre, ebeveynlerin “Spor, çocuğumun insanlara karşı olumlu duygular geliştirmesini sağladı” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 35.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğumun Sevdiği İnsanlardan Ayrı Kalması Zordur” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	4,31	,947	-,480	,631
	Son test	4,08	1,256		
Kontrol grubu	Ön test	4,08	1,188	-,832	,405
	Son test	4,00	,913		

Tablo 35. e göre, ebeveynlerin “Çocuğumun sevdiği insanlardan ayrı kalması zordur görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 36.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Boş Zamanlarını Diğer İnsanlarla Birlikte Geçirmekten Hoşlanır” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,31	1,251	-1,558	,119
	Son test	4,08	1,256		
Kontrol grubu	Ön test	4,23	,832	-,997	,319
	Son test	3,77	1,166		

Tablo 36. ya göre, ebeveynlerin “Çocuğum boş zamanlarını diğer insanlarla birlikte geçirmekten hoşlanır” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 37.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Arkadaşlarıyla Birlikte Spor Yapmaktan Hoşlanır” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,38	1,121	-1,952	,051
	Son test	4,31	1,109		
Kontrol grubu	Ön test	4,38	,650	-1,265	,206
	Son test	4,08	,641		

Tablo 37. ye göre, ebeveynlerin “Çocuğum arkadaşlarıyla birlikte spor yapmaktan hoşlanır” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 38.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğumun İlgilendiği Spor Dalını Seçmesinde Ailesinin Ve Çevresinin Etkisi Belirleyicidir” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,92	,862	-,262	,794
	Son test	4,00	1,080		
Kontrol grubu	Ön test	4,15	,899	-,486	,627
	Son test	4,00	,577		

Tablo 38. e göre, ebeveynlerin “Çocuğumun ilgilendiği spor dalını seçmesinde ailesinin ve çevresinin etkisi belirleyicidir” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 39.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Diğer İnsanlara Yardım Etmeyi, Onların Çocuğuma Yardım Etmesinden Daha Çok Tercih Eder” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,23	1,092	-,832	,406
	Son test	3,62	,961		
Kontrol grubu	Ön test	4,08	,760	-,302	,736
	Son test	4,00	,408		

Tablo 39. a göre, ebeveynlerin “Çocuğum diğer insanlara yardım etmeyi, onların çocuğuma yardım etmesinden daha çok tercih eder” görüşüne ilişkin ön-son test

bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 40.

Ebeveyn Görüşlerine Göre “Çocuğum Bireysel Hareketlerden Ziyade Diğer İnsanlarla Hoş Zaman Geçirecek Aktiviteler Yapmayı Tercih Eder” Görüşüne İlişkin Ön-Son Test Sonuçları

Grup	Ön-son test	X	Ss	Z	p
Deney grubu	Ön test	3,23	1,092	-1,588	,112
	Son test	4,23	1,301		
Kontrol grubu	Ön test	4,08	1,115	-970	,332
	Son test	3,85	,689		

Tablo 40. a göre, ebeveynlerin “Çocuğum bireysel hareketlerden ziyade diğer insanlarla hoş zaman geçirecek aktiviteler yapmayı tercih ede” görüşüne ilişkin ön-son test bulgularının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Araştırmada elde edilen bulgular değerlendirildiği zaman ebeveyn görüşlerine göre hem deney hem de kontrol grubunda bulunan hafif düzey zihin engelli öğrencilerin sosyalleşme üzerine birçok davranışında anlamlı bir farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir. Buna karşılık sosyalleşmeye ilişkin bazı unsurların deney ve kontrol grubunda bulunan hafif düzey zihin engelli öğrencilerde bazı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre, ön test ile kıyaslandığı zaman son testte “Çocuğum takım sporlarının yapıldığı spor faaliyetlerinde kendini yalnız hisseder” ve “Çocuğum takım sporlarında takımı yönlendirmede başarılıdır” görüşlerine ebeveynlerin daha fazla katıldıkları, bu kapsamda deney grubunda bulunan çocukların söz konusu sosyal davranışları sergileme düzeylerinde artış meydana geldiği belirlenmiştir. Bunun yanında deney grubunda bulunan çocukların ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum bir grubun üyesi olmaktansa kendine özgü bir değer yapısına sahip birey olmayı tercih eder” görüşünde artış, kontrol grubunda bulunan ebeveyn görüşlerine göre “Çocuğum açısından spor ve spor aktiviteleri, toplumsal bütünleşmeyi sağlar” “Spor eğitimi çocuğumun topluma faydalı birey olmasında önemli rol oynar” görüşünde anlamlı bir azalma meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu bulgulara göre, kontrol grubundaki çocuklar ile kıyaslandığı zaman beden eğitimi ve spor derslerine katılan hafif düzey zihinsel engelli çocukların bazı sosyal davranışları sergileme düzeylerinde artış meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde

hafif düzey zihinsel engelli çocuklar üzerinde yapılan benzer araştırma bulguları değerlendirildiği zaman, sahip oldukları engel düzeyine uygun spor etkinliklerine yönlendirilen hafif düzey zihinsel engelli çocukların sosyal becerilerinde ve davranışlarında olumlu yönde gelişmeler olduğu tespit edilmiştir (Yaman, 2015; Sukan, 2013; Çavdar, 2011; Demirdağ, 2010; İlhan, 2008). Bu kapsamda yapılan bu çalışmada elde edilen bulguların literatür ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

BÖLÜM V

5.1. Sonuçlar

Yapılan bu çalışmada araştırma alt problemlerine ilişkin olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

1. “Çocuğum olabildiğince kalabalıktan uzak kalmayı tercih eder” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.
2. “Çocuğum daha çok bireysel sporlarda başarılı olur” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.
3. “Çocuğum spor alanında bir şey yapmaya karar verirse başkalarının düşüncelerinden etkilenmez” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.
4. “Çocuğum her yaş grubunda, cinsiyette ve gelir seviyesinde insanlarla spor yapmaktan hoşlanır” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

5. “Çocuğum spor aktivitelerinde başkalarını memnun etmek için kendine ters düşen davranışlar yapmaz” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

6. “Çocuğum için spor aktivitelerinde başkaları tarafından beğenilip sevmek önemli değildir” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

7. “Çocuğumu spor aktivitelerinde daha kolay tanıyabilirler” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

8. “Çocuğumun hayatındaki en büyük zevklerden birisi, tanımadığı insanlarla spor yapmaktır” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

9. “Çocuğum takım sporlarının yapıldığı spor faaliyetlerinde kendini yalnız hisseder” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ise ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir.

10. “Çocuğum duygularını spor faaliyetleri boyunca kontrol altında tutmaktan hoşlanmaz” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

11. “Çocuğum takım olarak yapılan spor aktivitelerinde grup lideri olur” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda bulunan çocukların

ebeveynlerinin ise ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir.

12. “Çocuğum takım sporlarında takımı yönlendirmede başarılıdır” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ise ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir.

13. “Çocuğum takım sporlarında takımı yönlendirmede başarılıdır” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

14. “Çocuğum spor aktivitelerinde tartışmaktan ziyade çözmeyi tercih eder” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

15. “Çocuğum spor aktivitelerinin organize edilmesinde katkıda bulunur” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Deney grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ise ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir.

16. “Çocuğum her türlü spor aktivitelerine katılmaktan hoşlanır” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

17. “Çocuğum diğer insanlar onu reddedecek olsa dahi haklarını savunur ve doğruyu söyler” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

18. “Çocuğum takım sporlarıyla ilgili faaliyetleri tercih eder” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ise ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir.

19. “Çocuğum açısından spor, takımlar arası sosyal bütünleşmeyi sağlar” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

20. “Çocuğum spor aktivitelerinde kendini daha özgür ifade eder” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

21. “Çocuğum açısından spor ve spor aktiviteleri, toplumsal bütünleşmeyi sağlar” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Deney grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ise ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir.

22. “Çocuğum spor aktivitelerinde kurallara uymayan davranışları hoşgörü ile karşılayabilir” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

23. “Çocuğum bir grubun üyesi olmaksızın kendine özgü bir değer yapısına sahip birey olmayı tercih eder” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ise ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir.

24. “Spor çocuğumun insanlar arası ilişkilerine olumlu katkı sağladı” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değeriendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

25. “Çocuğum her türlü spor faaliyetine ve spora kolayca uyum sağlar” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değeriendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

26. “Çocuğum spor faaliyetlerinde başkaları ile kolay iletişim kurar” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değeriendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

27. “Spor eğitimi çocuğumun topluma faydalı birey olmasında önemli rol oynar” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değeriendirildiği zaman, kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Deney grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ise ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir.

28. “Spor, çocuğumun bireysel yeteneklerini keşfetmesine katkı sağladı” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değeriendirildiği zaman, kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Deney grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ise ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir.

29. “Spor, çocuğumun insanlara karşı olumlu duygular geliştirmesini sağladı” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değeriendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

30. “Çocuğumun sevdiği insanlardan ayrı kalması zordur” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değeriendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

31. “Çocuğum boş zamanlarını diğer insanlarla birlikte geçirmekten hoşlanır” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

32. “Çocuğum arkadaşlarıyla birlikte spor yapmaktan hoşlanır” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

33. “Çocuğumun ilgilendiği spor dalını seçmesinde ailesinin ve çevresinin etkisi belirleyicidir” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

34. “Çocuğum diğer insanlara yardım etmeyi, onların çocuğuma yardım etmesinden daha çok tercih eder” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

35. “Çocuğum bireysel hareketlerden ziyade diğer insanlarla hoş zaman geçirecek aktiviteler yapmayı tercih eder” görüşüne ebeveynlerin katılma düzeyleri değerlendirildiği zaman, deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların ebeveynlerinin ön-son test söz konusu görüşe katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık meydana gelmediği tespit edilmiştir.

5.2. Öneriler

Araştırmada elde edilen ve literatürde konu ile ilgili yapılmış olan mevcut çalışma sonuçları göz önünde tutularak şu önerilerde bulunulabilir;

1. Hafif düzey zihinsel engelli bireylerde beden eğitimi ve sporun sosyal açıdan faydalarının daha iyi anlaşılabilmesi ve konuya ilişkin olarak daha güvenilir bulgular elde edilebilmesi için daha büyük araştırma grupları ile yeni araştırmalar yapılabilir.

2. Hafif düzey zihinsel engelli bireylerde farklı spor aktivitelerinin sosyal gelişim üzerine etkilerinin incelendiği ön-son test modelli araştırmalar yapılabilir. Böylece hafif düzey zihinsel engelli bireylerde sosyal gelişimin desteklenmesinde hangi spor aktivitelerinin daha fazla yararlı olduğuna dair bulgulara ulaşılabilir.

3. Yapılan araştırma bulguları ve literatürde yer alan benzer araştırma bulguları göz önünde bulundurulduğu zaman hafif düzey zihinsel engellilerde beden eğitimi ve spor derslerine katılımın sosyal gelişimi desteklediği görülmüştür. Bu kapsamda hafif düzey zihinsel engelli bireylerin beden eğitimi ve spor etkinliklerine yönelmeleri için başta ebeveynlerin bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir, bunun yanında hafif düzey zihinsel engelli bireylerin beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılımlarını arttırıcı bazı tedbirler alınabilir.

KAYNAKÇA

Açak, M. (2006). *Beden Eğitimi Öğretmeninin El Kitabı*.(1. Basım). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Açak, M. ve Kaya, O. (2015).İşitme engelli ve işitme engelli olmayan futbolcuların benlik saygıları ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *İnönü ÜniversitesiBeden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2, (2), 1-11.

Akay, T. (2011). *İşitme yetersizliği olan çocuk ve ergenlerin hakları. Engelli çocuk ve ergenlerin hakları el kitabı*.(1. Basım). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Akbulut, G.Ç., Özmen, M.M. ve Besler, H.T. (2007). Obezite. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 1-15.

Akçalar, S.Ö. (2007). *Ortopedik engellilerin sosyalleşmesine sporun etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Akdura, E. (2007). *Bedensel engelli basketbol tekerlekli sandalye liglerinde aktif spor yapan basketbolcuların toplumsal yaşama uyumlarında sporun etkisinin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

- Altun, B. (2010). *Bedensel engellilerin sportif aktivitelere katılımının yaşam kalitesi üzerine etkilerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Altun, B., Bayramlar K., Kayihan, G. ve Ergun, N. (2011). Bedensel engellilerin sportif aktivitelere katılımının yaşam kalitesi üzerine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 3, (özel sayı), 161-164.
- Ameri, E.A., Dekhoda, M.R. and Hemayattalab, R. (2012). Bone mineral density changes after physical training and calcium intake in students with attention deficit and hyperactivity disorders. *Research in Developmental Disabilities*, 33, 594-599.
- Atalay, A. ve Karadağ, A. (2011). Otizmlili hastaların rehabilitasyon sürecinde spor terapilerinin önemi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 3, (özel sayı), 227-232.
- Atan, T., Eliöz, M., Çelebi, M., Ünver, Ş. ve Atan, A. (2014). Basketbol antrenmanının eğitilebilir engelli çocukların motorik özelliklerine etkisinin incelenmesi. *II. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi: 2-4 Mayıs 2014- Batman: Bildiri Özetleri Kitabı* (s.118). Batman: Batman Üniversitesi.
- Avcioğlu, H. (2010). İşitme yetersizliği olan öğrenciler. İ. H. Diken (Editör). *Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. İkinci Baskı. Ankara: Pegem Akademi. ss. 167-215.
- Ayça, M. (2013). *Goalball sporunun görme engelli çocukların fiziksel performanslarına kendilerinin ve ailelerinin yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, A. (2003). Zihinsel engellilerde davranış değiştirme. farklı gelişen çocuklar. A. Kulaksızoğlu (Editör). 1. Baskı. İstanbul: Epsilon Yayıncılık. ss. 172-190.
- Bakır, S. ve Aydoğan, H. (2011). 12-14 yaş grubu gençler birliği spor kulübü sporcuları ile spor yapan ve yapmayan görme engelli öğrencilerinin işitsel basit reaksiyon zamanlarının karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 3, (özel sayı), 151-160.

- Bayazıt, B., Fil, H., Son, M., Çolak, S., Eskiyecek, C.G. ve Çolak, E. (2014). Eğitilebilir zihinsel engelli kız çocuklarda cimnastik çalışma programının denge gelişimine etkisinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, (8), 370-377.
- Bayraktar, B. ve Sunay, H. (2007). Türkiye'de elit bayan ve erkek voleybolcuların spora başlamasına etki eden unsurlar ve spordan beklentileri. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5, (2), 63-72.
- Berber, R. (2011). *Sporun işitme engellilerin sosyalleşmesi üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Büyükyıldırım, H., Temel, C. ve Erdem, M. (2014). Sporun görme engelliler için önemi ve spor yapan görme engellilerin hayatındaki değişikliklerin incelenmesi. *II. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi 2-4 Mayıs 2014- Batman: Bildiri Özetleri Kitabı* (s.145). Batman: Batman Üniversitesi
- Ceylan, R. (2008). *İlköğretimde beden eğitimi dersinin, takiben yapılan diğer derslerde öğrencilerin başarıları üzerindeki etkisinin araştırılması (Kütahya ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Crawford, C. (2011). *The employment of people with intellectual disabilities in Canada: A Statistical Profile*. Toronto: Institute for Research and Development on Inclusion and Society (IRIS).
- Cumurcu, B.E., Karlıdağ, R. ve Almış, B.H. (2012). Fiziksel engellilerde cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 4, (1), 84-98.
- Çağlayan, N. (2014). Zihinsel engelli bireylerin eğitiminde görsel sanatlar dersinin yeri ve önemi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, (1), 91-101.
- Çamur, C. (2013). *İşitme engelli öğrencilerden sportif müsabakalarda mücadele edenler ile etmeyenlerin sosyal beceri düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Çavdar, B. (2011). *Öğretilebilir zihinsel engelli öğrencilerde beden eğitimi ve spor aktivitelerinin toplumsallaşma düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin, N. N. (2014). *Toplum sağlığı için nerede, niçin, nasıl spor yapılır?* (7. Basım). Ankara: Matser Ofset.
- Demirbilek, M. (2013). Zihinsel engelli bireylerin ve ailelerinin gereksinimleri. *Turkish Journal of Family Medicine And Primary Care*, 7, (3), 58-64.
- Demirci, H. (2009). *Esneklik çalışmalarının eğitilebilir zihinsel engelli çocukların hareketlilik gelişimleri üzerine olan etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirdağ, M. (2010). *Sporun öğretilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşmeleri üzerine etkisinin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Demirel, N. (2008). *Zihinsel engelli çocuklarda denge eğitimi çalışmalarının bazı özbakım becerileri üzerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Doğan, H., Usalır, K. ve Batur, S. (2014). Bedensel engelli bir bireye uygulanan fiziksel aktivite programının bazı fiziksel uygunluk parametreleri üzerine etkisinin incelenmesi: Bir olgu sunumu. *I. Uluslararası Spor Bilimleri Turizm ve Rekreasyon Öğrenci Kongresi: 21-23 Mayıs 2015- Antalya: Bildiri Özetleri Kitabı*, (s.285). Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Doğan, İ. ve Çitil, M. (2011). Engelli çocuk ve ergenlerin sosyolojik boyutu. A. Kulaksızoğlu (Ed.), *Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları El Kitabı*. Birinci Baskı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, ss. 29-44.
- Eripek, S. (2009). *Zihinsel yetersizliği olan çocuklar*. (1. Basım). Ankara: Maya Akademi.
- Gökdemir, K., Koç, H. ve Yüksel, O. (2007). Aerobik antrenman programının üniversite öğrencilerinin bazı solunum ve dolaşım parametreleri ile vücut yağ oranı üzerine etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Egzersiz Dergisi*, 1, (1), 44-49.

- Gökhan, İ., Kürkçü, R., Devocioğlu, S. ve Aysan, H.A. (2011). Yüzme egzersizinin solunum fonksiyonları, kan basıncı ve vücut kompozisyonu üzerine etkisi. *Klinik ve Deneysel Araştırmalar Dergisi*, 2, (1), 35-41.
- Güler, E.K. (2005). *Tıbbi ortamların ve ilişkilerin engelli kişilere uygunluğunun etik yönden değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gürsel, O. (2010). Görme yetersizliği olan öğrenciler. İ. H. Diken (Ed.), *Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. İkinci Baskı. Ankara: Pegem Akademi, ss. 217-249.
- Güven, Y. (2003). Özel eğitime giriş. A. Kulaksızoğlu (Ed.), *Farklı Gelişen Çocuklar*. Birinci Baskı. İstanbul: Epsilon Yayıncılık, ss. 57-80.
- Hallems, A., Ortibus, E., Truijen, S. and Meire, F. (2011). Development of independent locomotion in children with a severe visual impairment. *Research in Developmental Disabilities*, 32, 2069-2074.
- İşık, A. (2013). *İşitme engelli ve işitme engelli olmayan spor yapan çocukların fiziksel ve motorik özelliklerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlhan, L. (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeyine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16, (1), 315-324.
- İlhan, E.L. ve Esentürk, O.K. (2014). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ölçeği (ZEBSEYFÖ) geliştirme çalışması. *Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9, (1), 19-36.
- İnal, H. S. (2011). Bedensel Engeli Olan Çocuk ve Ergenlerin Hakları. A. Kulaksızoğlu (Ed.), *Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları El Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, ss. 181-196.
- Kaya, U. (2015). Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocukların tanılanmasında tanı ölçütlerinin tarihsel gelişim ve değişimi. (1907 Yılı Tanı Ölçütleri İle 2013 Yılı DSM-5 Tanı Ölçütlerinin Karşılaştırılması). *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1, (2), 175-191.

- Kayrak, R. (2014). *Zihinsel engelli çocukların eğitimi*. (Kasım 2014). İzmir, T.C. Efeler Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayını.
- Keskin, B., Güvendi, B. ve Altıncı, E.E. (2014). Sporun bedensel engellilerin sosyalleşmeleri üzerine etkisi. *I. Uluslararası Spor Bilimleri Turizm ve Rekreasyon Öğrenci Kongresi:21-23 Mayıs 2015 Antalya: Bildiri Özetleri Kitabı* (s. 284). Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Koç, B. (2012). *Eğitilebilir zihinsel engelli bireylerde basketbol antrenmanının teknik fiziksel ve biyomotorik gelişimleri üzerine etkilerinin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kokino, S., Tuna, H. ve Yıldız, M. (2004). Obezite, fiziksel aktivite ve rehabilitasyon. *Fiziksel Tıp*, 7, (2), 93-98.
- Koruç, Z. ve Bayar, P. (2004). Egzersizin depresyon tedavisindeki yeri ve etkileri. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 15, (1), 49-64.
- Kul, M., Görücü, A., Demirhan, B., Yaman, Sarıkabak, M. (2011). Sporun, işitme engelli bireylerin öfke durumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 3, (özel sayı), 90-94.
- Kurt, A. (2007). *Düzenli egzersizin işitme engelli ve normal bireylerde denge parametreleri üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Küçük V, Koç H. (2004). Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 131-141.
- Martini, A.,Castiglione, A., Bovo, R., Vallesi, A. andGabelli, C. (2014). Aging, cognitiveload, dementiaandhearingloss. *AudiologyandNeurotology*, 19, (1), 2-5.
- Menteş, E., Mentş, B. ve Karacabey, K. (2011). Adölesan dönemde obezite ve egzersiz. *International Journal of Human Sciences*, 8, (2), 963-977.
- Mengütay, S. (2005). *Çocuklarda hareket gelişimi ve spor*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Michalopoulou, M., Kambas, A., Leontsini, D., Chatzinikolaou, A., Draganidis, D., Avloniti, A., Tsoukas, D., Michopoulou, E., Lyritis, G.P., Papaioannou, Ni, Touris, S. and Fatouros, I.G. (2013). Physical activity is associated with bone geometry of premenarcheal girls in a dose-dependent manner. *Metabolism Clinical And Experimental*, 62, 1811-1818.
- Mor, A. (2009). *Engelli bireylerde egzersizin uyku düzeni ve aile içi sosyal ilişkilere etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Müniroğlu, S., Özkan, A., Köklü, Y., Alemdaroğlu, U. ve Eyüboğlu, E. (2009). *6-12 yaş grubu çocukların gelişim dönemleri, fiziksel uygunlukları ve fiziksel aktivite*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ölmez, E. (2010). *Görme engelli bireylerin sosyalleşme sürecine sporun etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özbey, Ç. (2006). *Çocuk gelişiminde yaşanan sorunlar*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Özgür, İ. (2008). *Engelli çocuklar ve eğitimi: Özel eğitim*. (2. Baskı). Adana: Karahan Kitabevi.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S. (2002). *Özel eğitime muhtaç çocuklar: Özel eğitime giriş*. (11. Baskı). Ankara: Kartepe Yayınları.
- Öztürk, M. (2011). *Türkiye’de engelli gerçeği*. İstanbul: MÜSİAD Cep Kitapları.
- Özer, M. K. (2006). *Fiziksel uygunluk*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Öztürk, A. (2010). *Okul öncesi eğitimde oyun*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Pai, A. S. I., Wang, J. J., Samarawickrama, C., Burlutsky, G., Rose, K. A., Varma, R., Wong, T. Y. and Mitchell, P. (2011). Prevalence and risk factors for visual impairment in preschool children. *The Sydney Paediatric Eye Disease Study*. *Ophthalmology*, 118, (8), 1495-1500.
- Palombaro, K.M., Black, J.D., Buchbinder, R. and Jette, D.U., (2013). Effectiveness of exercise for managing osteoporosis in women postmenopause. *Physical Therapy*, 93, (6), 1021-1025.

- Pepe, K., Bozkurt, İ., Yaman, T. ve Çelik Kayapınar, F. (2011). *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 3, (özel sayı), 209-213.
- Pitaro, J., Bechor-Fellner, A., Gavriel, H., Marom, T. and Eviatar, E. (2016). Suddensensorineuralhearingloss in children. Etiology. *Management, andOutcome. International Journal of PediatricOtorhinolaryngology*, 82, 34-37.
- Polat, Ç. (2009). *12-14 yaş eğitilebilir zihinsel engelli çocukların fiziksel aktivite yoğunluğunun fiziksel uygunluk düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ramazanoğlu, F., Karahüseyinoğlu M.F., Demirel E.T., Ramazanoğlu M.O. ve Altungül O. (2005). Sporun toplumsal boyutlarının değerlendirilmesi. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 153-157.
- Ruddick, L., Davies, L., Bacarese-Hamilton, M. and Oliver, C. (2015). Self-injurious, aggressiveanddestructivebehaviour in childrenwith severe intellectualdisability: Prevalence, Service Needand Service Receipt in the UK. *Research in DevelopmentalDisabilities*, 45-46, 307-315.
- Shedd, K.M., Hanson, K.B., Alekel, D.L., Schiferl, D.J., Hanson, L.N. and Loan, M.D.V. (2007). Quantifyingleisurephysicalactivityanditsrelationto bone densityandstrength. *MedSci Sports Exerc*, 39, (12), 2189-2198.
- Sigal, R. J., Kenny, G. P., Boule, N. G., Wells, G. A., Prud'homme, D., Fortier, M., Reid, R. D., Tulloch, H., Coyle, D., Philips, P., Jennings, A. and Jaffey, J. (2007). Effects of aerobictraining, resistancetraining, orboth on glycemictcontrol in type 2 diabetes. *Annals of InternalMedicine*, 147, 357-369.
- Sonuç, A. (2012). *Zihinsel engellilerde sporun öfke düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Soyuer, F. ve Soyuer, A. (2008). Yaşlılık ve fiziksel aktivite. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15, (3), 219-224.
- Sritara, C., Thakinstian, A., Ongphiphadhanakul, B., Pornsuriyasak, P., Warodomwichit, D., Akrawichien, T., Vathesatogit, P. and Sritara, P., (2015). Work- andtravel-relatedphysicalactivityandalcoholconsumption:

relationship with bone mineral density and calcaneal quantitative ultrasonometry. *Journal of Clinical Densitometry: Assessment & Management of Musculoskeletal Health*, 18, (1), 37-43.

Sukan, H. D. (2013). *Fiziksel aktivitenin zihinsel engelli çocukların sosyalleşmesine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Şahan, H. (2007). *Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü*. Yayınlanmamış doktora tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, M. (2011). *Zihinsel engelli çocuklarda sekiz haftalık kayak eğitiminin, fiziksel uygunluk düzeyleri üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Şahin, S. ve Işıtan, S. (2010). Özel sporların özel oyuncusu olmak: Vaka sunumu. *II. Ulusal Engelli Bireyler İçin Fiziksel Aktivite Çalıştayı*, 11-13 Ekim 2010- Çanakkale: Bildiri Kitabı (ss. 48-56). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Şirinkan, A. (2011). 10-15 yaş işitme engelli öğrencilerde sportif eğitsel oyunların fiziksel gelişimlerine etkisinin araştırılması. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 13, (Özel Sayı), 74-80.

Şirinkan, A. (2014). Yaşlı ve engelli bakım merkezinde kalan bireylere uygulanan rekreasyonel spor etkinliklerinin bazı fiziksel parametrelere etkisinin araştırılması. *II. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi*, 2-4 Mayıs 2014- Batman: Bildiri Özetleri Kitabı (ss. 99). Batman: Batman Üniversitesi.

Taşkın, R. (2014). Sporda engel yok. *II. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi*, 2-4 Mayıs 2014- Batman: Bildiri Özetleri kitabı (ss. 43-45). Batman: Batman Üniversitesi.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2010). *Okullarımızda neden niçin nasıl kaynaştırma yönetici, öğretmen ve aile kılavuzu*. Ankara, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

- Tekinarslan, İ. Ç. (2010). Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler. İ. H. Diken (Editör). *Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, ss. 135-166.
- Temür, E. (2007). *Polimetrik ve direnç egzersizlerinin, zihinsel engelli çocukların (10-15 yaş) kol ve bacak güç-kuvvet gelişimlerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Terzi, G. (2011). *13-18 yaşlar arası aktif spor yapan ve yapmayan görme engelli öğrencilerin kendini kabul düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Top, C. E. (2007). *14 haftalık fiziksel aktivite programının 10-12 yaş görme engelli çocuklar üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tsai, J-C., Yang, H-Y., Wang, W-H., Hsieh, M-H., Chen, P-T., Kao, C-C., Kao, P-F., Wang, C-H., Chan, P. (2002). The Beneficial Effect of Regular Endurance Exercise Training on Blood Pressure and Quality of Life in Patients with Hypertension. *Clinical and Experimental Hypertension*, 26(3), 255-265.
- Wagner, M. O., Haibach, P. S. and Lieberman, L. J. (2013). Gross motor skill performance in children with and without visual impairments. *Research to Practice. Research in Developmental Disabilities*, 34, 3246-3252.
- Wayne, R. V., Johnsrude, I. S. (2015). A review of causal mechanisms underlying the link between age-related hearing loss and cognitive decline. *Ageing Research Reviews*, 23, 154-166.
- Yaman, T. (2015). *Beden eğitimi ve oyunun hafif düzey zihinsel engelli bireylerin sosyal beceri kazanımları üzerine etkisinin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yazarer, İ., Taşmektepligil, M. Y., Ağaoğlu, Y. S., Ağaoğlu, S. A., Albay, F. ve Eker, H. (2004). Yaz spor okullarında basketbol çalışmalarına katılan grupların iki

aylık gelişmelerinin fiziksel yönden değerlendirilmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2, (4), 163-170.

Yeşil, P.ve Altıok, M. (2012). Kardiyovasküler hastalıkların önlenmesi ve kontrolünde fiziksel aktivitenin önemi. *Türk Kardiyoloji Derneği Kardiyovasküler Hemşirelik Dergisi*, 3, (3), 39-48.

Yetim, A.A. (2014). Engelliler sporuna sosyolojik yaklaşım. *II. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi*, 2-4 Mayıs 2014- Batman: Bildiri Özetleri Kitabı, (ss. 3-9). Batman: Batman Üniversitesi.

Yılmaz, H. (2012). *Eğitilebilir düzeyde zihinsel engelli öğrencilerde yapılan beden eğitimi ve spor derslerinin biyomotorik özellikleri üzerine etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.